

MIKÄ METSÄSSÄ ON PARASTA?

Lasten elämyksellisten luontokokemuksien näkyväksi
tekeminen päiväkodissa

Laura Huikuri
Laura Karjalainen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan sv

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HUIKURI, LAURA & KARJALAINEN, LAURA:

Mikä metsässä on parasta?

Lasten elämyksellisten luontokokemuksien näkyväksi tekeminen päiväkodissa

Opinnäytetyö 50 sivua, josta liitteitä 5 sivua

Toukokuu 2014

Tämä opinnäytetyö toteutettiin päivähoitoympäristössä, joka on alle kouluikäisten lasten tyypillinen toimintaympäristö. Tutkimuksen tarkoituksena oli tehdä näkyväksi lasten kokemuksia ja tunteita elämyksellisessä toiminnassa päivähoidossa. Toimintaympäristönä toimivat päivähoidon lähiympäristö sekä retkikohteet. Tutkimustehtävänä oli selvittää lapsia havainnoimalla, millaisia kokemuksia ja elämyksiä luonnossa oleminen ja tekeminen tuottavat lapsille. Opinnäytetyössä tutkittiin, mikä luonnossa on parasta lapsen näkökulmasta. Lisäksi selvitettiin, tukeeko luonnossa toimiminen lapsen osallisuutta ja miten se ilmenee lapsen toiminnassa.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Tutkimuksen viitekehyksenä on elämys- ja seikkailupedagogiikka. Materiaalia kerättiin havainnoimalla lapsia toiminnan aikana, saduttamalla, teettämällä piirustuksia ja maalauksia sekä videoimalla lapsia toiminnan aikana. Tutkimuksen kohteena oli lapsia kahdesta eri päiväkodista: Pirkkalasta ja Vesilahdelta. Lapsia oli yhteensä 48, ja iältään he olivat 1–6-vuotiaita.

Lapsilla oli monenlaisia elämyksellisiä luontokokemuksia. Lapset viettivät mielellään aikaa luonnossa, ja luonnon havaittiin herättävän heissä monia tunteita, joista merkittävimmiksi nousivat ilo, innostus ja jännitys. Lasten osallisuus tuli näkyväksi heidän suunnitellessaan ja toteuttaessaan omia leikkejään ja luonnon tutkimista. Metsässä konflikteja lasten välillä oli vähän, ja useimmiten he pystyivät itse selvittämään erimielisyydet. Lapset toimivat hyvin ryhmässä luontotoiminnan aikana.

Tutkimuksen tulokset kertovat, että lapset nauttivat vapaasta ja ohjatusta toiminnasta luontoympäristössä. Luonto ruokkii lasten mielikuvitusta ja rohkaisee lasta haastamaan itseään jännittävissä leikeissä ja luonnon tutkimisessa, mikä on merkityksellistä lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen kannalta. Tällä tutkimuksella oli mahdollista tehdä lasten kokemuksia näkyviksi. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia kasvattajan näkökulmaa elämys- ja seikkailutoimintaan päivähoidossa.

Asiasanat: elämys- ja seikkailupedagogiikka, osallisuus, luonto

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social services

HUIKURI, LAURA & KARJALAINEN, LAURA

The Best Thing in the Woods
Children`s Experiences of Nature in Day Care

Bachelor's thesis 50 pages, appendices 5 pages
May 2014

The purpose of this thesis was to make the children's experiences and feelings visible during experiential activities in day care. The operating way of actual work was done in the surrounding area of day care, as well as in outing destinations. The aim was to find out by observing the children what kind of experiences and adventures being and doing in the nature produced in children from their point of view. The other aim was to investigate whether the nature environment influences the child's activities.

This study was qualitative. The data was collected by observing the children during the activity, by story crafting, by commissioning of drawings and paintings, as well by videotaping the children during the activities. Forty-eight children between the ages of 1 and 6 were studied from two different kindergartens in Pirkkala and Vesilahti.

The results showed that the children had a wide range of inspiring nature experiences. Children were happy to spend their time in the nature, and many emotions, with an emphasis on joy, enthusiasm and excitement were noticed in children. The children`s participation of children became visible when planning and implementing their own games and nature exploration. There were few conflicts between children in the woods, and in most cases they were able to sort out disagreements. Children worked well together in the nature during the activities.

The children enjoyed the free and organized activities in the nature environment. Nature feeds children's imagination and encourages them challenge themselves in exciting plays and in the study of nature, which is relevant to the child's holistic growth and development. In this study it was possible to bring into view some children's experiences. It would be interesting to study the educator`s perspective on the experience and adventure activities in day care.

Key words: adventure pedagogy, day care, nature

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	7
2.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	9
2.2	Tutkimusmenetelmät	10
2.3	Aineiston analyysi.....	13
3	ELÄMYS- JA SEIKKAILUPEDAGOGIIKKA	15
3.1	Elämys- ja seikkailutoiminnan taustaa	16
3.2	Elämys- ja seikkailupedagogiikka tutkimuksen viitekehyksenä.....	17
3.3	Osallisuus.....	18
3.4	Luonto oppimisympäristönä	19
3.5	Lapselle merkitykselliset kokemukset ja tunteet	20
4	LASTEN ELÄMYKSELLISÄ LUONTOKOKEMUKSIA	22
4.1	Lapset tutkijoina ja ihmettelijöinä	22
4.2	Lasten kokemuksia ja tunteita metsässä	24
4.3	Lasten mielestä parasta metsässä.....	28
5	LASTEN KOKEMUKSIA NÄKYVÄKSI SADUIN JA PIIRUSTUKSIN	30
5.1	Sadutus.....	31
5.2	Lasten osallisuus ja kokemukset näkyvänä saduissa	32
5.3	Piirustukset ja maalaukset.....	34
5.4	Lasten osallisuus näkyvänä piirustuksissa.....	34
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
7	POHDINTA.....	42
8	LÄHTEET	44
9	LIITTEET.....	46

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksessa päivähoidossa on pedagoginen ote vahvistunut ja lapsi-aikuinen-valtasuhde on muuttunut. Lapset nähdään aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, jotka rakentavat omaa oppimistaan ja ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Lasten osallisuus on pinnalla ja lasten halutaan pääsevän vaikuttamaan omaan päivähoitoonsa. Lapsuus nähdään arvokkaana ja sitä halutaan suojella ja kunnioittaa. Varhaiskasvatus kaikkineen on tavoitteellista kasvatuksellista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (Pirkkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 11–13.)

Päiväkotien varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu ajatukseen lapsesta toimivana ja oppivana yksilönä vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisen kanssa. Kasvatuksessa ja oppimiskäsityksessä keskeistä on näkemys lapsen kokonaisvaltaisesta kehittymisestä ikäkautensa mukaisesti ja toisaalta yksilöllisen kehitysrytminsä mukaisesti. Lapselle luontaiset tavat oppia toiminnan ja leikin keinoin ovat jokapäiväisessä käytössä olevia työtapoja. Lapselle ominaiset tavat toimia, on myös mainittu kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa, joten ne ohjaavat myös virallisesti varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelua. Tavoitteena toiminnassa on vastata lasten uteliaisuuden, oppimisenhalun elämysnälän ja onnistumisen ilon asettamaan haasteeseen. (Vesilahden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2009 – 2013, 8; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012.)

Luontokasvatusta toteutetaan jossain muodossa kaikissa päiväkodeissa, koska ulkoilu on osa päivittäistä toimintaa. Päiväkodeissa, joissa teimme harjoittelua ja joissa havainnoimme lapsia, on painotettu luontokasvatusta ja elämyksellisyyttä. Näissä päiväkodeissa luonnon kunnioitus, ekologisuus ja lasten osallisuus ovat keskeisessä osassa ja luonto ja elämyksellisyys otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Niinpä päiväkodeissa on esimerkiksi huomioituina toimintatapoina metsäretket, luontoaskartelut, kasvien keräily, eläinten tarkkailu ja kotaretket (Vesilahden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2009 – 2013, 12). Tavoitteenamme on tehdä näkyväksi tätä toimintaa.

Elämys- ja seikkailupedagogiikkaa on jonkun verran tutkittu, mutta lasten kokemuksia elämyksellisyyteen liittyen ei aikaisemmin ole juurikaan kuvattu, vaan tutkimukset ovat

keskittyneet aikuisiin ja heidän kertomaansa. Myös nuorten ja marginaalissa elävien ihmisten parissa toteutettavaa elämys- ja seikkailupedagogiikkaa on jonkin verran tutkittu aiemmin. Tämän vuoksi halusimme tässä työssä tuoda esille juuri pienten lasten omia ajatuksia ja kokemuksia. Ympäristöksi valitsimme päivähoiton, sillä se koskettaa suurta osaa alle kouluikäisistä lapsista. Halusimme selvittää, millaista elämyksellinen toiminta luontoympäristössä on lasten mielestä.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Valitsimme aiheeksemme perehtyä elämys- ja seikkailupedagogiikan hyödyntämiseen luontoympäristössä päiväkodissa. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus. Tavoitteena on tehdä elämyksellisyyttä ja lähiluonnon tarjoamia mahdollisuuksia näkyväksi päivähoidossa lasten kokemuksi ja tunteita havainnoimalla. Tarkastelemme samalla toteutuuko lasten osallisuus ja miten se näyttäytyy luontoympäristössä. Valitsimme tämän aiheen, koska se tuntui kiinnostavalta ja saimme yhdistettyä harjoittelumme sujuvasti opinnäytetyöhön havainnoinnin osalta. Näin myös työelämäyhteistyö toteutuu. Keräsimme aineistoa tutkimukseemme havainnoiden kahdessa eri päiväkodissa, Vesilahden Narvassa ja Pirkkalassa, keväällä 2013 varhaiskasvatuksen harjoittelun aikana.

Halusimme myös havainnoida lapsia eri paikoissa (kahden eri päiväkodin lapsia), jotta tulokset olisivat luotettavampia. Liian suppea kohderyhmä tutkimuksen kohteena ei ole yleistettävissä, vaan kertoo lähinnä yhden yksikön toimintatavoista. Nyt kun mukana on kaksi päiväkotia, joissa molemmissa toteutetaan samantapaista toimintaa, toivomme, että löytäisimme aineiston avulla joitakin yhtäläisyyksiä lasten kokemuksista. Tutkimuksen ja tavoitteiden julkituominen ja lupien hakeminen lasten havainnointiin on osa tutkimuksemme luotettavuutta. Riittävän laaja, mutta rajattu näkökulma lisää myös luotettavuutta.

Narvan Ristiveräjän päiväkodissa toteutetaan luontokasvatusta. Kaikki kasvattajat ovat saaneet Metsämörri-koulutuksen, jota järjestää Suomen Latu. Metsämörri-toiminnassa keskeisintä on luonnon avautuminen lapsille jännittävänä seikkailuna omakohtaisen kokemisen ja tuntemisen kautta. Se tukee lapsen osallisuutta päivähoidossa. Kasvattaja ja lapsi yhdessä metsässä voidaan nähdä tasavertaisina ihmettelijöinä ja tutkijoina. Metsämörri- satuhahmo lähtee joka kerta lasten mukana metsään seikkailemaan ja ruokkii tarinallaan ja lauluillaan lapsen mielikuvitusta valloilleen. Lapsen mielikuvituksen kehittyminen vahvistaa omakohtaisten elämyksellisten oppimiskokemusten tuntemista ja rikastuttaa huomaamattaan osaamista. Luontomateriaalien hyödyntäminen yhdessä lasten kanssa on myös keskeinen osa toiminnan toteutusta. (Nikkinen 2000, 17.)

Pirkkalassa Kurikankulman päiväkodissa toteutetaan elämys- ja seikkailupedagogiikkaa. Viitekehys ohjaa koko päiväkodin lapsiryhmien toimintaa ja talossa on sen lisäksi

yksi luontopainotteinen ryhmä. Elämys- ja seikkailupedagogiikka näkyy käytännössä päiväkodissa metsäpäivinä, sekä retkinä, myös yöretkinä, toimintakausittain. Pienemmillä retkillä käydään viikoittain ja pidemmällä, koko päivän tai yön yli kestäväillä muutamana kerran vuodessa. Pidemmät retket ovat kohdistuneet esim. hiihtäen saareen, yöpymiseen kodalla, lyhyemmät retket tapahtuvat päiväkodin lähimaastoissa. Metsäpäivinä tai muulloinkin lähiretkillä saatetaan nauttia lounas metsässä. Myös kierrätysasiat ja kestävä kehitys näkyy päiväkodin kaikessa toiminnassa. Kurikankulman koulu ja – päiväkotiki saivatkin vihreän lipun keväällä 2014.

Toteutimme tutkimuksen aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen tutustumalla ja havainnoimalla lasten toimintaa päiväkodeissa Pirkkalassa ja Narvassa keväällä 2013. Haimme esittelemällämme tutkimussuunnitelmalla tutkimuslupaa lasten kuvaamiseen ja havainnoimiseen. Lisäksi kysyimme lupaa vanhemmilta ja päiväkodeilta. Aiheeseen löytyy melko kattavasti teoriamateriaalia suomeksi ja englanniksi. Aikaisemmin tehtyjä korkeakoulu tai yliopisto opinnäytetöitä tähän aiheeseen liittyen ei moniakaan löytynyt. Elämys- ja seikkailupedagogiikkaan liittyen on tiettävästi olemassa yksi tieteellinen väitöskirja. (Latomaa & Karppinen 2010.) Tiedonhaussa olemme hyödyntäneet kirjastotietokantaa ja e-aineistoja. Aiheeseen liittyvä materiaali on suurelta osin melko uutta.

Havainnoimme lasten toimintaa ja kokemuksia havaintopäiväkirjaa tehden ja videoiden luontoympäristössä. Teimme havainnointia neljällä eri kerralla. Sadutukset järjestimme yksilö- tai pienryhmätoimintona, harjoittelupaikan toiminnan ja aikataulut huomioiden. Sadutusta oli tutkimukseemme osallistuneissa päiväkotiryhmissä käytetty vaihtelevasti. Pirkkalassa sadutus ei ollut lapsille tuttua, joten metsäaiheeseen aihesadutukseen ei tutkimuksen aikana ehditty. Sen sijaan Vesilahdella sadutus oli lapsille tuttua ja heidän kanssaan tehtiin sadutusta metsäaiheisten piirustusten yhteydessä ja muutenkin.

Teetimme lapsilla metsäaiheisia piirustuksia ja maalauksia saadaksemme lisää vastauksia tutkimustehtävämme ja tutkimuskysymyksiimme. Lapset tarttuivat metsäaiheeseen innokkaasti ja juttelivat aiheesta ja omista töistään tekemisen ohella. Piirtäminen ohjattiin pienryhmätoimintona yhden kerran, ryhmien kokoonpano määräytyi sen hetkisen tilanteen mukaan. Lisäksi Narvan Ristiveräjän päiväkodissa yksilötoimintona yhden kerran. Narvan Ristiveräjän päiväkodissa oli tutkimushetkellä kolme pienryhmää ja niissä on keskimäärin neljä lasta ryhmässään. Pirkkalan Kurikankulman päiväkodissa Heinähattujen ryhmässä pienryhmiä oli tutkimushetkellä kolme, kussakin noin kuusi

lasta. Luhtarölleillä ei varsinaista pienryhmätoimintaa ole, ryhmään kuuluu 14 lasta. Kaiken kaikkiaan tutkimusluvan saaneita lapsia oli 48. Aineiston analyysin havaintojen luokitteluineen teimme talvella 2013, jonka jälkeen annoimme hieman mielen työstää ajatuksia. Raportin kirjoitusprosessi eteni suunnitellun aikataulun mukaisesti kevään 2014 aikana.

Toivoisimme työelämätahon saavan vahvistusta sille, miksi tämän kaltaista toimintaa kannattaa toteuttaa lasten kanssa. Lapsen itseluottamuksen, itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittyminen sekä pettymystensietokyky kehittyvät toiminnan ohessa. Halusimme myös tehdä näkyväksi sitä, miten monipuolisia taitoja ja tietoja luonnossa seikkaileminen lapsille antaa. Ryhmähenki vahvistuu ja toisten auttaminen on porukalla touhutessa luontevaa, samalla lapset oppivat luonnon, ympäristön ja kaiken elämän kunnioittamista. Myös toivotut ja sallitut tavat toimia metsässä tulevat lapsille tutuksi. Halusimme tehdä näkyväksi lasten innostusta ja kehittymistä kokemuksellisuuden ja elämyksellisyyden kautta, jota luontoympäristössä on mielekästä toteuttaa. Tutkimisesta ja ihmettelystä on kerrottu Pirkkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa. Nämä kaikki lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja kasvulle tärkeät asia nousevat esille myös Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassakin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 11–18.)

Tämän opinnäytetyön tekemisellä haluamme saada tukea ja työvälineitä osaamiseemme työskennellessämme päivähoidossa tulevaisuudessa. Tavoitteenamme on kehittyä ammatillisesti mm. lapsen osallisuuden tukemisessa. Haluamme myös tutkia minkälaisia mahdollisuuksia luonto tarjoaa lapsen kokemusmaailmaan ja miten päivähoidossa voidaan hyödyntää lähiluontoa. Toivomme, että tutkimuksellamme voisimme tuoda esille toimintatapoja, jotka jo ovat käytössä päivähoidossa.

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoitus on tuoda lasten kokemuksia ja ääntä esille. Monesti tieto lasten kokemuksista jää sen varaan, mitä aikuinen kertoo siitä. Halusimme, että lapsi voi itse kerto hänelle merkittävistä asioista ja tuoda omaa kokemusmaailmaansa ilman suodattimia esille. Tutkimuskysymyksillä pyrimme saavuttamaan oleellisen liittyen päivähoi-

toon, elämys- ja seikkailupedagogiikkaan ja lapsen toimintaan ryhmässä luontoympäristössä.

Tutkimustehtävänä meillä on selvittää lapsia havainnoimalla millaisia kokemuksia ja elämyksiä luonnossa olemisen ja tekeminen tuottavat lapsille. Tutkimme mikä luonnossa on parasta lapsen näkökulmasta. Haluamme selvittää tukeeko luonnossa toimiminen lapsen osallisuutta ja miten se ilmenee lapsen toiminnassa. Tutkimuskysymyksiämme ovat:

Millaisia elämyksellisiä kokemuksia lapset saavat luontoympäristössä?

Miten lapsen kokemus osallisuudesta näkyy toiminnassa?

Miten lapset toimivat keskenään luontoympäristössä?

2.2 Tutkimusmenetelmät

Havainnointia on pidetty laadullisten tutkimusten yleisimpänä tiedonkeruumenetelmänä. Opinnäytetyössä lopullisen analyysin ja tuloksien aikaansaamisen kannalta se oli haasteellinen ja vaati paljon aikaa kerätyn sisällön käsittelyvaiheessa. Havainnoinnin tukena voidaan hyödyntää myös muita tutkimusmenetelmiä. Havainnointi menetelmänä tuli kysymykseen tutkimuksessamme, koska tutkimamme ilmiö on suhteellisen uusi, eikä siitä ole kovinkaan paljon valmista tutkimustietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009,108.)

Havainnointimme oli osallistuvaa havainnointia. Tutkimuksessamme tutkimuskysymykset suuntasivat havainnointiamme. Koska tarkoituksena on tuoda esille nimenomaan lapsen kokemuksia aiheeseen liittyen, koimme, että havainnoimalla lapsia toiminnan aikana saisimme parhaiten tuotua niitä esille. Haastattelu ei päiväkotikäisten lasten kanssa tullut kysymykseen tutkimusmenetelmänä, sillä pienten lasten on vaikea määritellä omia kokemuksia ja tunnistaa tunteita jälkikäteen. Jo tapahtumien kuvaaminen voi olla lapsille haastavaa jälkeenpäin. Eikä aikuinen ei välttämättä osaa muotoilla kysymyksiä lapselle ymmärrettäviksi heille oikeasta näkökulmasta. (Suominen & Partanen 2010, kirjasta Alila & Parrila 2011, 24.)

Havainnoiva tutkimus on saanut eriäviä mielipiteitä siitä, että sen tutkimustulokset eivät olisi yleistettävissä, koska tutkimuskohteet ovat olleet tiettyihin tilanteisiin sidonnaisia.

Esimerkkinä esille nousee tässä opinnäytetyössä tietyt lapset tietyssä luontoympäristössä. Tutkimukselle asetettujen tavoitteiden epämääräisyyttä sekä käytännön ja teorian yhdistämistä on pidetty myös havainnoivan tutkimuksen ongelmina. Havainnointia tehdessä on hyvä muistaa, että ei hae vastauksia omiin ongelmiin vaan tarkkailee ja kirjaa avoimin mielin esiin tulevia havaintoja. (Metsämuuronen 2008, 32.) Havainnoinnissa on hyvä ottaa huomioon myös, että havainnoijan läsnäololla saattaa olla vaikutusta toimintaan. Omalla kohdallamme emme usko näin käyneen, koska olimme lasten arjessa mukana kokopäiväisesti muutenkin, havainnointi oli vain osa toimintaa.

Tutkimuksen luotettavuuteen on hyvä kiinnittää huomiota, jos aineisto on pelkästään kerätty havainnoimalla. Havainnoijalla on iso rooli päättäessään mitä asioita havainnoi, mitä jättää pois ja miten lopullinen työ kokonaisuudessaan sitten muotoutuu. Jotta omassa tutkimuksessamme saisimme aiheesta mahdollisimman monipuolisen kuvan, päätimme käyttää aineistonkeruumenetelminä myös videointia, sadutusta ja kuvallisia tehtäviä. Näillä menetelmillä pyrimme saamaan näkyväksi lasten omaa kokemusta ja ääntä.

Videointi lisää havaintojen luotettavuutta, koska puhetta ja keskustelua on helppo litteroida ylös paperille toiminnan jälkeen. Havaintojen keruuvaiheessa videoiden sisältö litteroitiin päiväkodilla toiminnan jälkeen rauhallisessa tilassa. Litteroinnin jälkeen tiedot hävitettiin videolta saman tien lasten tietoturvallisuuden takia. Tutkimuksen havainnoinnin tiedonkeruumuotona videointi saavutti osaksemme myös odottamattomia ja ennalta arvaamattomia haasteita. Luonnonolosuhteet pakkasineen havainnointiajankohdaksi toivat omat ongelmat meidän tutkimukselle. Metsäretkipäivinä oli sen verran kovia pakkasia, että videointi laitteiden toiminta oli puutteellista. Ja näin videointi ei onnistunut muutamalla kerralla ollenkaan. Tätä ei etukäteen osattu huomioida retkelle lähtiessä ja tutkimusmenetelmiä suunnitellessa. Jouduimme muuttamaan suunnitelmia ja kirjaamaan havaintoja talteen perinteisesti käsin.

Koimme havainnoinnin haastavaksi, sillä kaikkea ei millään pysty kirjaamaan paperille ja vastuu siitä, mitä tuli kirjattua on suuri. Mitkä asiat havainnoinnin aikana olivat tutkimuksen kannalta merkityksellisiä ja saadaanko kaikki oleellinen merkittyä muistiin. Olemmeko huomaamatta suodattaneet havainnoidessamme jotain tärkeää pois? Yritimme tehdä havainnointia niin eettisesti kuin pystyimme ja havainnoinnissa seurasimme useita pienryhmiä vapaan toiminnan aikana puuttumatta heidän toimintaansa. Mietimme

myös sitä, oliko havainnoinnillamme merkitystä lasten käyttäytymiseen. Emme usko että sillä oli vaikutusta, sillä vietimme lasten kanssa aikaa päivittäin muutenkin, myös metsäympäristössä, eikä heidän toimintansa eronnut havainnoinnin aikana verrattuna toimintaan ilman havainnointia.

Tutkimuskysymyksiä ja menetelmiä pohtiessamme mietimme paljon sitä, millä tavalla saisimme lasten kokemuksia luotettavasti tallennettua. Esimerkiksi haastattelussa lapsi saattaa antaa sellaisia vastauksia, joita uskoo aikuisen haluavan kuulla. Käytyämme erilaisia mahdollisuuksia läpi, valitsimme menetelmiksi havainnoinnin toiminnan aikana, piirustus- ja maalaustehtävien teettämisen, sadutuksen ja videoinnin. Koska lasten tuottamaa materiaalia voi olla haastavaa tulkita, pidimme mahdollisena myöhemmin tehdä päiväkotien henkilökunnalle haastattelun, jossa he saavat kertoa omat havaintonsa lasten kokemuksista. Tätä ei kuitenkaan toteutettu, sillä lasten kokemukset tulivat aineistostamme selkeästi esille.

Pirkkalassa lapsilla teetettiin maalaustehtävä luontoaiheesta. Lapset olivat innoissaan ja kovin tuotteliaita. Lapset saivat tarjolle useita värejä sekä maalein että paperein. Maalausten kohdalla lapsille kerrottiin, että niitä aiotaan käyttää koulutehtävää varten. He olivat asiasta innoissaan ja kertoivat kovasti tekemistään töistä. Haasteena maalausten kohdalla oli juuri analyysivaihe. Kuvissa seikkailee monenlaisia asioita ja eläimiä metsästä, mutta todellisuudessa ne eivät näytä siltä. Koemme, että lasten kokemukset, tunteet ja kertomukset maalaustilanteesta ovat merkityksellisempiä kuin itse lopputulos. Näiden kokemusten näkyväksi tuominen analyysin avulla on tärkeää koko tutkimuksen kannalta.

Narvassa lapset piirsivät metsämörri-retken jälkeen omat yksilökohtaiset piirustukset liiduilla. Lapsia ohjeistettiin sen verran, että heitä pyydettiin piirtämään metsäretkestä mieluisin asia. Lapsilla piirrettiin toisen metsämörri- retken jälkeen myös yksi ryhmäpiirustus, jonka tekemisessä oli mukana viisi lasta. Lapset olivat molemmilla kerroilla hyvin innoissaan tehtävistä. Eikä yksikään lapsi ilmaissut osallistumattomuuttaan työn tekemiseen. Kuvia hyödynnettiin myöhemmin apuna yksilö- ja ryhmäkohtaisessa sadutuksessa. Saimme näin talteen niin lasten yksilö- kuin myös ryhmäkohtaisia elämyksiä ja kokemuksia metsäretkistä. Analyysivaiheessa esiin nousi vahvasti lasten osallisuus toimintaan osallistumisina, leikkien suunnittelijoina ja metsäntutkijoina. Tutkimuksen tuloksista voitiin päätellä, miten hyvin ne kohtasivat Valtakunnallisessa varhaiskasva-

tussuunnitelmassa kuin kuntien omissa varhaiskasvatussuunnitelmissa asetettuihin toiminnan päämääriin ja tavoitteisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 15–25.)

Luonnon tutkimiseen liittyviä havaintoja tutkiessa näkyy lasten aito ja spontaani kiinnostus luontoon ja mielikuvituksen herääminen. Lapset antoivat monille luonnossa huomaamilleen asioille uusia merkityksiä, jotka usein sopivat käynnissä olevaan leikkiin. Luontoa myös ihmeteltiin ja samalla opittiin uusia asioita. Lapset joko ihmettelivät yhdessä, tai kysyivät aikuiselta. Monia pieniä yksityiskohtia pantiin merkille ja lapset muistivat hienosti aikaisemmin oppimansa asiat. Luontoa tutkittiin esimerkiksi luupeilla ja retkien yhteydessä pysähdyttiin välillä miettimään yhdessä jotain huomattua asiaa, kuten jälkiä lumessa tai lumella näkyviä kuusen siemeniä. Lapset tutkivat luontoa kaikilla aisteillaan, haistelemalla, kuuntelemalla, tunnustelemalla, katselemalla ja jopa maistelemalla. Tutkimuksemme ajankohtana talvella maisteltavaa ei juuri löytynyt, mutta keväämmällä tutkimiseen liittyy myös turvalliset kasvit ja niihin tutustuminen.

2.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksemme aineiston keräämisen jälkeen olimme tutkineet ja tarkastelleet sitä tarkasti moneen kertaan. Tuomen ja Sarajärven (2009, 108 -112) mukaan aineiston analyysissä on kolme vaihetta miten edetään tutkittavan aineiston kanssa. Aloitimme analyysivaihetta talvella 2013 reduceimalla aineistoa, eli kirjoittamalla auki kaikki havaintopäiväkirjamme ja videoimalla keräämämme aineiston. Aineistossa on sekä lasten itsensä tuottamaa kertomusta ja puhetta, että tekemiämme havaintoja seurattamamme toimintaa. Aineistomme sisälsi tarkkoja kuvauksia tapahtumista ja tilanteista, sekä jo hieman tulokintaa sisältäviä havaintoja, jotka liittyivät lasten tunteisiin ja tuntemuksiin. Kirjoitimme tarkasti muistiin myös kaikki lasten ilmaukset. Samalla hieman karsimme kaikkein epäolennaisinta materiaalia pois.

Seuraavana työvaiheenamme olivat pelkistetyn aineistomme klusterointi eli ryhmittely. Klusteroinnilla kerätystä aineistosta pyritään ryhmittelemään samaa tarkoittavat käsitteet. Samalla ryhmittely tiivistää aineiston. Lähdimme analysoimaan aineistoa luokittelemalla havaintoja ensin käsitteittäin, ja sitten yhdistellen sopivat käsitteet luokiksi. Käsitteiden ryhmittelyssä käytimme apuna tutkimustehtäviämme sekä tutkimuskysymyk-

siämme, jotka ohjasivat aineistosta nousevien teemojen valintaa. Tätä vaihetta tehdessä hyödynsimme eri värejä kootessamme samantyyppisiä lasten ilmauksia ja havaintoja allekkain. Huomasimme, että aineistostamme nousi selvästi muutama suurempi teema, sekä niitä tukevia pienempiä teemoja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 -112.)

Viimeisenä vaiheena aineiston analyysissä on abstrahointi, joka tarkoittaa sitä että alkuperäisilmauksista muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Aineistomme oli haastava analysoida, sillä lasten kertomat asiat, sekä havaintomme, olivat hyvin moninaisia. Koska tutkimuksemme kohteena olivat lasten kokemukset ja lasten ääni, niitä löytyi aineistosta paljon. Kokosimme ensin yhteen kaikki lasten kokemuksista kertovat havainnot ja toiseen ryhmään toimintaa koskevat havainnot, jotka olivat enemmän kuvailevia. Ryhmittelyn jälkeen aineistoistamme oli selkeästi muodostunut kolme eri käsitteitä sisältävää luokkaa. Päädyimme vielä jakamaan suuren luokan, joka sisälsi kokemuksiin liittyvää aineistoa, lasten omiin kertomuksiin kokemuksellisuudesta ja havainnoijan poimimiin ja kirjaamiin kokemuksiin. Lisäksi erottelimme tunteisiin liittyviä havaintoja, innostuneisuutta ja iloa koskevia havaintoja sekä luonnon tutkimiseen liittyviä havaintoja omiksi ryhmikseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 -112.)

Tutkittava aineisto ei ollut valtava, mutta ehkä sitäkin haastavampi. Lasten tunteiden ja kokemusten analysointi ja luokittelu on vaikeaa ja aikaa vievää. Niiden käsittely vaatii koko ajan erityistä tarkkuutta. Tunteista ja kokemuksista kirjatut havainnot on osittain jo havainnoijan omia tulkintoja. Työn luotettavuuden kannalta tulosten raportoinnissa tuleekin havainnoijan osuus tuotettuun tietoon ottaa hyvin huomioon. Analyysivaiheessa tiivistyksen ja teemoittelun jälkeen meille muotoutui havainnoista kolme pääluokkaa, jotka ovat lapset tutkijoina ja ihmettelijöinä, lasten kokemuksia ja tunteita metsässä, sekä lasten mielestä parasta metsässä. Tutkimuksen analyysistä ja sen tuottamista tuloksista kerromme lisää luvussa 4.

3 ELÄMYS- JA SEIKKAILUPEDAGOGIIKKA

Elämys- ja seikkailupedagogisessa toiminnassa painottuu lapsilähtöisyys ja osallisuus (näistä lisää luvussa 3.3), itsensä kanssa kamppailu ja voittaminen ja tätä kautta itsetunnon vahvistuminen ja luottamus omaan pärjäämiseen, sekä ryhmätyötaidot. Kurt Hahnin (yksi elämys- ja seikkailupedagogiikan perustajahahmoista) mukaan kukaan ei saa olla matkustaja, vaan kaikki kuuluvat miehistöön. Tämä kuvaa hyvin elämys- ja seikkailupedagogiikan tavoitteita sosiaalisten- ja ryhmätyötaitojen osalta. Elämys- ja seikkailupedagoginen toiminta ennaltaehkäisee myös lasten ja nuorten syrjäytymistä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2012) löytyy monia elämys- ja seikkailupedagogiikkaankin sopivia asioita. Varhaiskasvatuksen suunnittelun tukena käytettävä Stakesin julkaisu tuo esille mm. lapselle ominaisen tavan toimia, sekä sisällölliset orientaatiot. Lapselle ominainen tapa toimia varhaiskasvatuksessa on tämän suunnitelman mukaan leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen, sekä tutkiminen. Nämä kaikki istuvat erittäin hyvin myös elämys- ja seikkailupedagogiikan mukaan toteutettuun varhaiskasvatukseen. Tutkiminen ja liikkuminen tapahtuvat luontoympäristössä aivan luonnostaan ja tutkimuksessamme mukana olleissa päiväkodeissa luonnonmateriaaleja hyödynnettiin myös esimerkiksi askarteluissa. Leikille luontoympäristö tarjoaa mahtavat puitteet, sillä lapsi voi nähdä luonnossa juuri sellaisia asioita kuin hän leikkiinsä tarvitsee. Metsässä on myös helppo rakentaa esimerkiksi maja, joka leikkitilana on monipuolinen ja mielikuvitusta ruokkiva.

Myös tiedolliset ja motoriset taidot kehittyvät fyysisten ja psyykkisten taitojen lisäksi. Seikkailullisessa toiminnassa on tavoitteena, että jokainen osallistuja saa onnistumisen kokemuksia. Sillä pyritään myös rohkaisemaan lasta kekseliäisyyteen ja uskallukseen ongelmanratkaisussa. Tunnepuoli on vahvasti elämys- ja seikkailupedagogiikassa mukana, vaikka toiminnallisuus onkin oleellinen osa elämys- ja seikkailupedagogiikkaa. Seikkailullisessa toiminnassa pyritäänkin siihen, että erilaisia koettuja tunteita saa ilmaista turvallisessa ympäristössä ja niitä opitaan yhdessä pikkuhiljaa näyttämään ja hyväksymään. (Kokljuschkin 1999, 30–59.)

Lapsen taidot ja kehitys karttuvat arjessa omakohtaisten kokemusten ja elämysten kautta. Lapset jäljittelevät leikeissään ja erilaisissa toimissaan aikuista, jolloin samalla huo-

maamattaan opitaan omakohtaisen kiinnostuksen kautta uusia asioita. Tällöin aikuisen kasvatustajattelussa vahvaa huomiota vaatii lapsen aito kohtaaminen, kunnioittaminen ja dialoginen vuorovaikutus. Elämys- ja seikkailupedagogiikan avulla voimme tarjota lapsen kasvu- ja kehitykselle tärkeitä tunteita ja kokemuksia, heidän omakohtaisten elämysten lävitse. Aikuinen kohtaa lapsen kiireettömällä ja aidolla läsnäolollaan. (Jantunen 2007, 24.)

Seikkailupedagogiikkaa voidaan toteuttaa monenlaisessa ympäristössä, vaikka se useasti yhdistetään pelkästään luontoon ja metsään. Aikuisen ja kasvattajan mielikuvitus ja kekseliäisyys ovat rajana erilaisten ympäristöjen hyödyntämisessä elämys- ja seikkailupedagogiikassa. Yhtä hyvin lapset voivat saada tärkeitä elämyksellisiä kokemuksia ja tunteita järjestetyssä toiminnassa niin päiväkodin sisätiloissa kuin kaupungissakin. Luonnolla ja metsällä yleisesti on rauhoittava ja rentouttava vaikutus ihmiseen. Luontoympäristön ilmapiirin voi näin ollen katsoa olevan suotuisa lapsen omakohtaiselle kokemuspohjaiselle oppimiselle. (Latomaa & Karppinen 2010, 155.)

3.1 Elämys- ja seikkailutoiminnan taustaa

Elämys- ja seikkailupedagogiikkaa on toteutettu kautta aikojen, jo ennen se nimeämistä erityiseksi pedagogiikan suuntaukseksi. Ihminen hakee luonnostaan elämyksiä ja kokemuksia, jotka tuottavat mielihyvää. Varhaisimmat elämykselliseen toimintaan ohjatusti tähtäävät koulutukset löytyvät jo antiikin Kreikasta, jossa sotilaita karaistiin ja vahvistettiin luonnossa. Myöhemmin 1700-luvulla sveitsiläis-ranskalainen filosofi Rousseau loi perustan onnelliselle, vapaalle ja koskemattomassa luonnossa asuvalle luonnonihmiselle, vastakohtana tuon aikakauden teollistumiselle ja kaupungistumiselle. (Telemäki & Bowles 2001.)

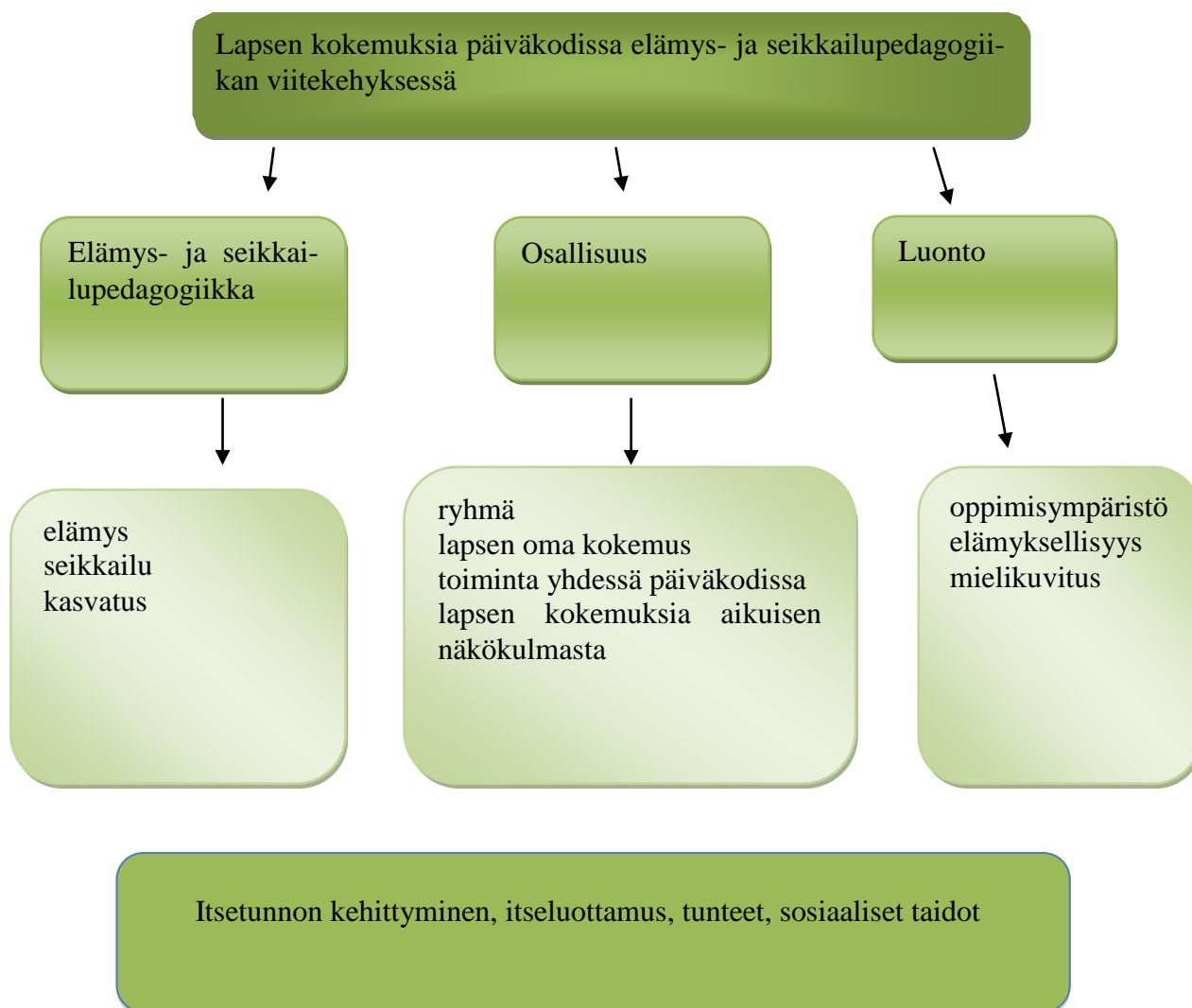
Elämyksellistä toimintaa alettiin suunnitelmallisemmin ja johdonmukaisemmin toteuttaa viime vuosisadan alkupuolella 1920 Saksassa, jossa perustettiin tuolloin ensimmäinen elämyspedagogiikkaa toteuttava koulu. Kurt Hahnia pidetään elämys- ja seikkailupedagogiikan eräänä oppi-isänä. Hän perusti Salem Schoolin ja muita vastaavia kouluja Saksaan, ja muutama vuosi myöhemmin 1934 Skotlantiin perustettiin vastaava Gordonstoun School. Kouluissa seikkailtiin purjehtien ja vuorikiipeillen, usein muutaman päivän kestävillä retkillä. Koulut oli suunnattu lapsille ja nuorille, ja ajatuksena oli eh-

käistä nuorten moraalinen rappio, jollaista Hahnin mielestä oli nähtävissä tuon ajan Saksassa. Hahnin mielilauseita oli: ”Kukaan ei saa olla vain matkustaja, vaan jokainen kuuluu miehistöön. (Kokljuschkin 1999, 14; Veevers & Allison 2011, 5-33, 47–55.)

Kurt Hahn perusti 1941 yhdessä kollegansa Lawrence Holtin kanssa Outward Bound – yhdistyksen/koulutusorganisaation. Outward Boundin ohjelman avulla tytöt ja pojat saivat yhteyden mereen ja vuoriin, oppivat moraalista lujuuutta ja vahvuutta, jota vaadittiin vaikeissa olosuhteissa selviytymiseen (Telemäki & Bowles 2001). Outward Bound yhdistys toimii edelleen ja se on levinnyt yli kolmeenkymmeneen maahan. Suomessa Outward Bound Finland – yhdistys kouluttaa elämys- ja seikkailutoiminnan ohjaajia, sekä melontaa, patikointia ja muita erätaitoja. Suomessa elämys- ja seikkailupedagogiseen toimintaan on suuntautunut monia muitakin kouluja ja päiväkoteja ja mm. Suomen Latu kouluttaa Metsämörri-ohjaajia, jotka omalla tavallaan toteuttavat elämys- ja seikkailupedagogiikkaa. Metsämörri-toiminta liittyy elämykselliseen toimintaan myös kertomuksellisia ja sadunomaisia elementtejä.

3.2 Elämys- ja seikkailupedagogiikka tutkimuksen viitekehyksenä

Tutkimuksemme viitekehyksenä on elämyspedagogiikka ja osallisuus. Elämyspedagogiikassa toimitaan sosiaalipedagogiikan toimintaperiaatteiden mukaisesti. Elämyspedagogiikka on toiminnallista ja sen tarkoituksena on tarjota arjessa kokemuksia elämyksien kautta. Elämyspedagogiikan lähtökohtana on omakohtainen oppiminen luonnossa ja ryhmässä. (Räty 2011, 11.) Elämyksellinen seikkailutoiminta tarjoaa myös haasteita ja siten mahdollisuuksia kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen. Ihmisen psyykkinen ja sosiaalinen kehittyminen liittyy itsensä voittamiseen. Perehdymme tutkimukssamme erityisesti elämyspedagogiikkaan varhaiskasvatuksessa. Seuraavassa kuviossa on vielä havainnollistettu tutkimuksemme viitekehystä.

KUVIO 1. Viitekehyskuvio.

3.3 Osallisuus

Lapsilla on oikeus ilmaisuvapauteen (Lapsen oikeuksien sopimus). Lapsilla on myös oikeus tuoda heidän äänensä kuuluville itseään koskevissa asioissa. Lapsille koti ja päiväkotimerkitsevät elämää omilla tärkeissä yhteisöissään. Näissä ympäristöissä lapset voivat tuntea olevansa osallisia ja oman elämänsä toimijoita. Kuitenkin lapset ovat riippuvaisia myös kodin ja päiväkodin kanssa ihmisistä. Toimiessaan arjessa näissä ympäristöissään lapset huomaamattaan rakentavat omaa kulttuuriaan ja identiteettiään yhdessä toisten yhteisöjen jäsenten kanssa. Lapsille yhteisöön kuuluminen ja jäsenyys ovat kokemuksena arvokas. Lapselle ominainen tapa oppia ja omaksua uusia asioita tapahtuu

omakohtaisen leikin, tutkimisen, ihmettelyn ja taiteellisen ilmaisun kautta. (Turja 2011, 43–48.)

Lapsen osallisuuden merkitys korostuu kokoajan varhaiskasvatuksessa. Osallisuuden korostaminen ja huomioiminen näkyy vahvasti varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa. Joita kunnat ja päiväkodit täydentävät ja tarkentavat vielä omissa varhaiskasvatussuunnitelmissaan. Lapsen oman äänen näkyväksi tekeminen päivähoidossa ja sen huomioiminen arjessa toiminnan suunnittelussa ja orientaatioiden sisällöissä onkin kasvattajalle tärkeä ja haastava tehtävä. Taitava ja aidosti lapsista kiinnostunut kasvattaja osaa kuunnella lapsia ja rakentaa toimintaa lapsia innostavalla tavalla. Luonto oppimisympäristönä monipuolistaa lapsen omakohtaisen oppimisen elämyksien ja kokemusten kautta yhdessä ryhmän ja kasvattajan kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 20–29.)

Lapsen osallisuutta voidaan tarkastella monin eri tavoin varhaiskasvatuksessa. Osallisuus tarkoittaa läsnäoloa ja vastavuoroisuutta eli dialogista vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä. Osallisuus perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen ja tasa-arvoon, jotka ovat samalla onnistuneen yhteistyön perusedellytyksiä. Lapsen osallisuus tulee usein näkyväksi toimintaan osallistumisena. Tiedetään, että vaikuttamalla myönteisesti lapsen osallisuuden kokemuksiin kasvun ja kehityksen varhaisessa vaiheessa ehkäisemme samalla lasten ja nuorten myöhempää syrjäytymistä. (Lastensuojelun käsikirja.)

3.4 Luonto oppimisympäristönä

Innostava ja monipuolinen ympäristö herättää lapsessa uteliaisuutta ja tutkimisen halua, sekä kannustaa lasta kokeilemaan uusia asioita ja ilmaisemaan itseään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 17.) Luonto rauhallisena ympäristönä itsessään tarjoaa lapsille erilaisia virikkeitä ja elämyksiä nykyisessä kiireellisessä yhteiskunnassa. Yleisesti tiedetään, että luonnolla on rauhoittava ja rentouttava vaikutus ihmiseen. Luonto tarjoaa lapsellekin paikan rauhoittua, kuunnella ja keskittyä päiväkotiarjen kiireissä. Luonto ruokkii lapsen mielikuvituksen valloilleen ja innostaa lasta liikkumaan, tutkimaan ja leikkimään. Luontoon voidaan lähteä ilman sen suurempia suunnitelmia, päämääriä ja leikkivälineitä. Lasten mukaan riittää aidosti innostunut ja kuunteleva aiku-

nen, joka osaa hyödyntää luontoympäristöä lapsilähtöisenä oppimis- ja kokemuspaikkana. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 16.)

Luonto nähdään monipuolisena ja kokonaisvaltaisen lapsen kehityksen tukijana. Kasvattaja voi hyödyntää luonnon tarjoamaa vaihtelevaa maastoa, mahdollistaen lasten innokkuuden moninaiseen liikkumiseen. Metsien epätasainen maasto mahdollistaa kiipeilyn, hyppelyn ja tasapainoilun. Näin lapsen motoriikka vahvistuu ja kehittyy. Keräämällä esimerkiksi lasten kanssa marjoja, parannamme ja harjoitamme huomaamattamme hienomotoriikkaa ja käden ja silmän yhteistyötä sekä luonnontietoutta. Kasvattaja voi opettaa luonnossa lapsille ihmettelyn ja tutkimisen lomassa kokonaisuuksia ja syyseuraussuhteita. Luonnossa ja erityisesti metsissä lapsilla herää usein luontainen halu rakennella majoja, joka kehittää suotuisasti lapsen ongelmanratkaisukykyä. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 16 - 17.)

Päiväkotien rakennettua oppimisympäristöä ei pysty vertailemaan luonnon rinnalla. Luonto pystyy tarjoamaan lapsille enemmän erilaisia aistimuksia ja kokemuksia. Jolloin se herättää monipuolisuudellaan lasten omaa luovuutta ja innostusta toimimiseen. Luonnossa liikkuminen tyydyttää huomaamattaan myös lapsen luontaisen tarpeen liikuntaan. Päiväkotikäisten lapsilla suosituksina on pidetty päivittäin kahta tuntia reipasta ja sykettä nostattavaa liikuntaa. Liikkuminen luonnon muovaamissa vaihtelevissa maatoissa luo pohjaa lukemaan ja laskemaan oppimiselle. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 18.)

3.5 Lapselle merkitykselliset kokemukset ja tunteet

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Jokainen kokemus voi olla lapselle merkityksellinen, riippuen siitä, millaiseksi kokemus muodostuu. Hyvinvoiva lapsi on luonnostaan kiinnostunut ympäristöstään ja hänen kanssaan toimivista ihmisistä. Hyvinvoinnin edellytyksenä on, että lapsen perustarpeista huolehditaan ja lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi omassa ympäristössään. Kun lapsen hyvinvoinnista huolehditaan ajallaan kiinnostuneita, luodaan hyvät lähtökohdat terveen itsetunnon ja itsetuntemuksen kehittymiselle. Sitoutuneet ja ammattitaitoiset kasvattajat, sekä varhaiskasvatusympäristö vaikuttavat suuresti lapsen hyvinvointiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 15–16.)

Terveen itsetunnon kehittymisen tukeminen on yksi varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteista. Hyvä itsetunto suojaa lasta, edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia ja ehkäisee syrjäytymistä. Päivähoidossa oleva lapsi on juuri suotuisassa iässä itsetunnon kehittymiselle. Toimintaympäristö, fyysiset, psyykkiset sekä sosiaaliset puitteet, tukevat lasta tässä kehityksessä. Kokemuksellisuus ja tunteet ovat kiinteä osa päivähoidossa olevan lapsen päivittäistä toimintaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 15.)

Kokemuksellisuus ja tunteet ovat itsestään selvä osa myös elämys- ja seikkailupedagogiikkaa. Tutkimuksemme kannalta merkitykselliseksi nousi, miten paljon onnistumisen kokemuksia luontoympäristössä toimiminen tarjoaa. Luonto ympäristönä tukee lapsen kehittymistä monella tasolla, kun lapsi voi valita itselleen sopivan kokoisia haasteita. Emotionaalinen kehitys vaatii kasvattajalta herkkyyttä huomata lapsen tarpeet ja sallia monenlaisten tunteiden ilmaisu. Erilaisten tunteiden ilmaisu turvallisessa ympäristössä kuten luonnossa, auttaa ja opettaa lasta hallitsemaan ja käsittelemään niitä. (Alila & Parrila 2011, 53–54.)

4 LASTEN ELÄMYKSELLISÄ LUONTOKOKEMUKSIA

Opinnäytetyömme analyysivaihe oli haasteellinen toteuttaa luotettavuuden kannalta koska kyseessä oli laadullinen tutkimus. Tutkimuksemme aineisto kuvasi tutkittavaa ilmiötä, lasten kokemuksia, tunteita ja osallisuutta luontoympäristössä. Aineiston analyysin tarkoituksena on tuottaa sanallinen ja selkeä kuvaus tästä tutkittavasta ilmiöstä. Työmme sisällönanalyysivaiheessa järjestimme, tiivistimme ja luokittelimme havaintojemme sisällön selkeään muotoon hukkaamatta siitä sen esiin tuomaa tietoa. Lasten tunteiden ja kokemusten esille tuominen tuloksiin luotettavasti aiheutti pohdintaa, koska osa näistä kerätyistä havainnoista on havainnoitsijan omia tekemiä tulkintoja tai johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Kolme aineiston analyysissä nimeämäämme ja muodostunutta luokkaa oli lapset tutkijoina ja ihmettelijöinä, lasten kokemuksia ja tunteita metsässä, sekä lasten mielestä parasta metsässä. Vaikka teimme aineistosta analyysin avulla joitakin päätelmiä ja tulkintoja lasten tunteista ja kokemuksista, pyrimme tuomaan alkuperäiset havainnot ja lasten sanomiset mahdollisimman tarkasti näkyväksi myös tähän lopulliseen raporttiin. Kun alkuperäiset ilmaisut ovat näkyvillä, lukija voi tehdä myös itse päätelmiä keräämässämme aineistosta. Olemme kirjanneet lasten kommentit ja omat havaintomme kuitenkin niin, että lasten anonymiteetti säilyy. Nämä tulkinnat aineiston analyysissä perustuvat meidän tulkintaan ja päättelyyn ja pääsemme lähemmäksi tutkittavaamme ilmiötä eli lasten elämyksellisiä luontokokemuksia päiväkodissa.

4.1 Lapset tutkijoina ja ihmettelijöinä

Tutkiminen ja ihmettely ovat lapselle syntymästä lähtien luontaista. Tutkiessaan lapsi kokee osallisuutta häntä ympäröivään maailmaan ja yhteisöön. Kun lapsen kanssa tutkitaan ja ihmetellään yhdessä, joko aikuisen tai toisen lapsen kanssa, hän kokee tutkimisensa olevan merkityksellistä. Tutkiminen herättää kysymyksiä ja pohdintoja, jotka johtavat uusien asioiden huomaamiseen ja oppimiseen. Asioiden tutkiminen ja ihmettely tarjoaa lapselle myös onnistumisen kokemuksia, mikä ylläpitää kiinnostusta uusiin asioihin. Myös myönteinen suhtautuminen tutkimiseen ylläpitää tutkimisen halua ja lapsen kiinnostusta häntä ympäröivään maailmaan. Kasvattaja voi omalla toiminnallaan kan-

nustaa lasta ongelmanratkaisuun sekä mielikuvituksen käyttöön. Luontoympäristö tutkimisen ja ihmettelyn kohteena on mitä parhain, sillä se tarjoaa loputtomasti uusia ihmettelyn aiheita. Oppiminen tapahtuu ihmettelyn ja leikin ohessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 25.)

Aineistostamme löytyi useita luonnon tutkimiseen liittyviä havaintoja sekä lasten itsensä kuvailemaa luonnontutkimista. Luonnon tutkimiseen liittyviä havaintoja tarkasteltaessa näkyy lasten aito ja spontaani kiinnostus luontoon, sekä mielikuvituksen herääminen. Lapset antoivat monille luonnossa huomaamilleen asioille uusia merkityksiä, jotka usein sopivat käynnissä olevaan leikkiin. Luontoa myös ihmeteltiin ja samalla opittiin uusia asioita. Lapset joko ihmettelivät yhdessä, tai kysyivät aikuiselta. Monia pieniä yksityiskohtia pantiin merkille ja lapset muistivat hienosti aikaisemmin oppimansa asiat. Luontoa tutkittiin esimerkiksi luupeilla ja retkien yhteydessä pysähdyttiin välillä miettimään yhdessä jotain huomattua asiaa, kuten jälkiä lumessa tai lumella näkyviä kuusen siemeniä. Lapset tutkivat luontoa kaikilla aisteillaan, haistelemalla, kuuntelemalla, tunnustelemalla, katselemalla ja jopa maistelemalla. Tutkimuksemme ajankohtana talvella maisteltavaa ei juuri löytynyt, mutta keväämmällä tutkimiseen liittyy myös turvallisit kasvit ja niihin tutustuminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 25.)

Lapset saattoivat kysellä aikuisilta, mikä jokin asia on tai miksi joku asia on tietyllä tavalla. Aikuisen kysyessä lapsen mielipidettä asiaan, heillä saattoi olla jo hyviäkin näkemyksiä asiasta. Toisaalta mielikuvitus ja todellisuus sekoittuivat vielä sulavasti yhteen, ja lumen alla lepäävästä kivistä tulikin ryhmän retkellä karhu ja kaatuneesta puusta kuollut norsu. Kasveja yritettiin tunnistaa talviasussa ja talvipukuisia eläimiäkin nähtiin metsässä. Luonnon tutkiminen ja maaston tarkkailu antoi hyviä eväitä oppimisen lisäksi myös leikkeihin. Kun lapsilla oli tutkiva tapa olla ja liikkua, leikkeihin löytyi talvisessakin metsässä vaikka mitä mielenkiintoisia paikkoja ja materiaalia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 25.)

Taulukossa 1. on esimerkkeinä suoria lainauksia keräämästämme aineistosta. Siinä näkyy sekä havaintoja, että lasten itsensä tuottamaa aineistoa. Havaintoja tehtiin metsässä toimintaa seuratessa. Yleensä kaikki havainnot herättivät lapsissa suurta iloa ja löytämisen riemua, oli se sitten miten tavanomaiselta tuntuva asia hyvänsä. Toki kasvattajalla on suuri rooli innostuksen ylläpitämisessä. Asioista tultiin kertomaan aikuiselle, jolloin lapsi sai rohkaisua ja innostunutta palautetta löydöstään. Luonnon tutkimiseen liittyvä havainto saattoi toisinaan myös olla lähtöisin aikuiselta, jolloin aikuinen esim. pyysi katsomaan jotain. Sitä sitten yhdessä ihmeteltiin ja pohdittiin. Oli myös hienoa huomata sekä toiminnan aikana, että jälkikäteen havaintopäiväkirjasta, miten sulavasti leikki ja oppiminen luonnossa kietoutuivat yhteen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 18.)

LUONNON TUTKIMINEN
Tytöt löysivät jäämäen lumen alta.
Katselimme puita, missä oli koloja ja kääpiä.
Yhdessä korkeassa haavassa asui naakkayhdyskunta.
Lapset huomasivat karhun repimää puuta (oikeasti siitä valui pihkaa) ja karhun pesän (monttu, jossa lumen peittämiä mättäitä).
”Katso, mitkä jäljet nuo on?” ”Mitkä ne voisivat olla?” ”Ne on pupujen jäljet, se kulkee noin”(4-v tyttö ja 4-v poika keskustelevat).
Lapset yrittivät kysyä aikuiselta lumeen jääneistä jäljistä. Kun aikuinen vastaa vastakysymyksellä, lapset pohtivat hienosti asiaa keskenään.
Lapset huomasivat kaatuneen puun.
5-v poika tutkii tarkkaan ja pitkään puun runkoa.

TAULUKKO 1. Luonnon tutkiminen.

4.2 Lasten kokemuksia ja tunteita metsässä

Lapsilla oli luonnossa toimimisen aikana havaittavissa monenlaisia tunteita. Keräsimme tähän luokkaan sekä lasten itsensä sanoittamia tunteita, että meidän havainnoimia tunteuksia toiminnan aikana. Havainnoidessamme lasten tunteita, olemme tehneet päätelmiä lasten eleistä, ilmeistä, puheista ja kehonkielestä. Silti tiedostamme, että tunnetilan havainto on aina jonkinlainen tulkinta, emmekä voi olla täysin varmoja tulkintamme

paikkansapitävyydestä. Pyrimme kuitenkin mahdollisimman objektiiviseen ja totuudenmukaiseen päätelmään havainnoissamme. Lisäksi tähän luokkaan valittiin havaintoja, joissa lasten kokemuksellisuus tulee erityisen hyvin esille. Erottelimme selkeyden vuoksi lasten itsensä tuottamat kommentit omaksi luokakseen ja meidän havainnoimat tunteet ja kokemuksen omakseen.

Tässä luokassa tulee näkyväksi kokemusten monipuolisuus ja laajuus. Kokemuksia ja tunteita on leikkeihin liittyen, fyysiseen liikkumiseen liittyen, sekä myös luonnollisiin lasten välisiin yhteentörmäyksiin liittyen, kuten kaikissa ympäristöissä, missä lapset ryhmänä toimivat. Lapset olivat joka kerralla innoissaan lähdössä metsään/retkelle. Innostuneisuus näkyi iloisina ilmeinä lasten kasvoilla, sekä haluna mennä ja tehdä asioita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 18.)

Huomasimme, että metsässä, jossa toimintaympäristö on virikkeellisempi ja myös tilana laajempi, Jokainen löysi leikeilleen oman paikan ja riittävästi tilaa. Havaintojemme mukaan lapset toimivat rauhallisemmin ja sopuisammin, kuin esim. päiväkodin pihassa. Lapset myös autoivat toisiaan ja aikuisia mielellään esim. puisten penkkien ja kodan portaiden puhdistamisessa. Seuraavassa taulukossa on tunteiden ja kokemusten havainnointiin liittyviä lainauksia havaintopäiväkirjoistamme. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2012, 17.)

Taulukossa 2. on havaintoja esimerkiksi eräältä metsäretkeltä, jossa lapset leikkivät kaikki yhdessä karhuleikkiä. Lumen peittämässä metsässä lapset näkivät monenlaisia karhujen pesiä ja lumen alla piilossa olevia eläimiäkin. Leikeissä oli mukana paljon jännitystä ja lapset myös juoksivat vauhdikkaasti kiljuen välillä karhua pakoon. Esimerkeissä on myös kuvausta ryhmän metsäpaikalta, jossa eräs lapsista on pahoittanut mieltään toisten rikkoessa vahingossa hänen leikkinsä. Yleensä asioista selvittiin kuitenkin hienosti keskustelemalla. Mukana on myös havainto tilanteesta, jossa kaksi ryhmän isompaa tyttöä meni oma-aloitteisesti työntämään pienempää ryhmätoveriaan ylös mäkeä, kun hän ei itse päässyt.

TUNTEIDEN JA KOKEMUKSIEN HAVAINNOINTI
Kaikki lapset olivat niin kiinnostuneita uudesta leikistä, että halusin nähdä jokaisen oman kokemuksen leikistä (piirustustehtävä metsäleikkiin liittyen).
Lasten mielikuvitus selvästi virittäytyi heti päiväkodin pihasta retkelle lähtiessä luonto-tunnelmaan.
Luonnon muovaama maasto kaatuneine puineen ja kantoineen sai lapset ajattelemaan ja kuvittelemaan.
Lapset ovat sen verran innoissaan karhuleikistä, että jaksavat vielä hyvin piirtää kuvia minulle.
Lapset juoksevat välillä kovaa karkuun näkemiään karhuja, lisäksi he matkivat hienosti karhujen ääniä. Kukaan ei jää leikissä ulkopuoliseksi, paikalla 3 tyttöä ja 4 poikaa.
Lapset ovat melko uupuneita, sillä juokseminen syvässä hangessa ottaa voimille.
1,5v ei päässyt mäkeä ylös, 2v ja 3v lapset auttoivat työntämällä ja olivat oikein tyytyväisiä avunantoonsa.
Yksi tyttö 4v on harmissaan, kun hänen mukaansa kaksi tyttöä on rikkonut hänen juuri tekemänsä linnan, vaikka hän oli piirtänyt lumeen ympyrän. Toiset vastaavat, etteivät he tahallaan ole sitä rikkoneet.

TAULUKKO 2. Tunteiden ja kokemusten havainnointi.

Innostus ja ilo luokkaan valikoimme asiat, joissa erityisesti painottuu lasten innostuneisuus. Nämä ovat omia havaintojamme toiminnan aikana. Uudet kokemukset, kuten pilkkiminen, hiihtäminen saareen, lumikenkäily umpihangessa, tai vain poistuminen tutusta päiväkodin pihasta sai lapset innostuneelle mielelle. Myös onnistuminen esim. kiipeämisessä liukasta mäkeä ylös tai uuden asian oppiminen sai iloiselle mielelle. Seuraavassa taulukossa on poimintoja havaintopäiväkirjasta erityisesti innostukseen ja ilon tunteisiin liittyen.

Lasten innostus oli monessa havaintotilanteessa aivan ilmiselvää. Lapset kertoivat huomamastaan asioista yhteen ääneen, tai leikkivät vauhdikkaasti hyödyntäen metsän monipuolista maastoa. Lapsilla oli iloinen mieli, ja he jaksivat pakkasesta ja pienestä väsymyksestä huolimatta kävellä/ pitkiäkin matkoja päästäkseen määränpäähän. Epätavallisemmat asiat, kuten uudet paikat, hiihtäminen/lumikenkäily uudessa maastossa, pilk-

kiminen ja nuotiopuuhat olivat lapsille innostusta ja iloa tuottavia asioita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 17.)

INNOSTUS JA ILO
Lapset pilkkivät innokkaana ja iloisena, mutta rauhassa. ”Olipa kiva, jos voitais kaikki, koko päikky, kaikki aikuiset ja lapset tulla toistekki tänne”(Tyttö 4-v).
Lapset kulkivat innoissaan jonossa pitkin umpimetsiä ja peltoja lumikengillä.
Karhu nukkuu – leikki oli lapsista tosi jännittävä.
Osa lapsista odotti innoissaan eväiden syöntiä.
Innostuneesti muistettiin kolme viikkoa sitten aloitettu karhuleikki (metsässä).
Lapset käyvät piirtäen vielä innoissaan leikkiä läpi.
Lapset ovat karhu-leikistä kovin innoissaan.

TAULUKKO 3. Innostus ja ilo.

Seuraavaan taulukkoon on valittu lasten omia kertomuksia ja kokemuksia. Lapset ovat tuottaneet näitä spontaanisti, sekä aiheesta keskustellessa. Lapsilta kyseltiin mm. että mikä on seikkailu. Tässäkin taulukossa näkyy vastausten monipuolisuus. Lasten ääni ja kokemukset kuuluvat hyvin näissä suorissa lainauksissa lasten keskusteluista. Leikki on myös vahvasti esillä lasten toiminnassa, niin näissä lainauksissa kuin ylipäättään havaintopäiväkirjassa. Lapset myös sanoittivat onnistumisen kokemuksia, esimerkiksi kommentissa ”mää hienosti keinun tossa keinussa, en yhtään tippunu”. Mielikuvituksen käyttö näkyy monen lapsen puheessa, esimerkiksi lohikäärmeleikissä, sekä karhuleikissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 20–21.)

LASTEN KOKEMUKSIA
Lapset pyytävät harjoittelijan mukaan katsomaan.
Mitä on seikkailu? ”silloin kun mentiin selkäsaareen”, ”yökyläily”, ”kun menee metsään sellasiin paikkoihin, missä ei oo vielä ollu”, ”nukkua teltassa”.
”Minä piirtelen nyt kiviin, tää on mun paperia”(2,5v).
Narukeinussa ”mää hienosti keinun tossa keinussa, en yhtään tippunu”.
Lapset seisovat kivellä: ” Toi on kuumaa laavaa”. He päättivät lentää sen yli.
”Meillä on aika kova leikki” ”lähetä sinun lohikäärmeesi matkaan” ”minä tähystän” (3-5v pojat).
”Tämä karhu on oikeesti iso kivi, nuo vaan leikkii niin” (Poika 4v).
”Pojat meluaa niin, että karhut herää ja tulee meidän kimppuun” (Tyttö 4v).

TAULUKKO 4. Lasten kokemuksia.

4.3 Lasten mielestä parasta metsässä

Kyselimme lapsilta opinnäytetyön nimeen liittyen vielä mikä heidän mielestään on metsässä parasta. Vastauksista näkyy monipuolisuus ja kokemuksellisuus, sekä metsän moniulotteisuus. Lähes jokainen lapsi vastasi kysyttäessä eri tavalla kuin toinen. Tästä voisi päätellä, että luontoympäristö tarjoaa jokaiselle lapselle juuri häntä kiinnostavaa toimintaa ja sopivasti haasteita, jotta toiminta pysyy kiinnostavana pitkään. Lasten vastauksissa näkyy leikkiminen, liikkuminen ja tutkiminen, sekä elämyksellinen (ja taiteellinenkin) kokeminen ja ilmaisu, mitkä ovat myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2012, 20–25) nimetyt lapselle ominaiset tavat toimia.

Moni lapsi mainitsi asioita, joita ei arkipäivässä ole välttämättä mahdollisuutta toteuttaa, esim. syöminen metsässä. Tämä oli monelle lapselle retken tai metsäpäivän kohokohta, jota aina odotettiin yhtä innostuneesti. Mieluisaa oli myös vapauden tunne, vapaa leikki-tila ja monipuolisempi ympäristö verrattuna esim. päiväkotipihaan. Havaintojemme mukaan metsä ympäristönä ruokkii lapselle ominaista tutkimisen ja löytämisen iloa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 17.)

MIKÄ METSÄSSÄ ON KIVAA/PARASTA
”Tietty eväiden syönti” (3 poikaa, 4,5 – 5v).
”Kesällä on kivempaa metsässä, koska silloin ei mene lunta kenkään” (5-v poika).
”Pulkkamäki”, ”mäenlasku”, ”syöminen”.
”Parasta on, kun on sillai että aikuinen näkee ja lapsi näkee aikuisen, sit voi liikkua vapaasti” (Poika 3v).
”Leikkiä, kaikenlaisia leikkejä”(3 5v lasta).
”Kiipeily puissa on parasta”(Poika 4v).
”Eväät ja ruokailu” (Mörri-retki 1,5v-3v).

TAULUKKO 5. Mikä metsässä on kivaa/parasta?

5 LASTEN KOKEMUKSIA NÄKYVÄKSI SADUIN JA PIIRUSTUKSIN

Sadutusmenetelmä on kehitetty Suomessa ja sen tarkoituksena lasten ja aikuisten välinen yhteinen tekeminen. Sadutuksessa aikuinen kohtaa lapsen aidosti kuunnellen. Samalla hän kirjoittaa lapsen tuottamaa tarinaa ylös ja lukien sitä hänelle ääneen välillä kerraten. Sadutusta ei ole tarkoitettu lasten tulkintojen ja arviointien välineeksi. Sadutuksessa lapsi voi aidosti ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan. Näistä saduista kasvattaja voi yhdessä lasten kanssa ottaa talteen toiminnan suunnitteluun lasten mielenkiinnonkohteita ja merkityksellisiä tutkittavia asioita. (Karlsson 2005, 9-11.)

Sadutuksessa nousee vahvasti esiin lasten osallisuus ja dialoginen vuorovaikutus. Kasvattajan toiminnalla on merkityksensä, kuinka aidosti hän on läsnä lasta kuunnellen ja hyödyntäen näin saatua tietoa. Parhaassa tapauksessa sadutusmenetelmän käyttö toiminnan välineenä muodostaa lapsia osallistavan toimintakulttuurin. Aikuisen on hyvä olla tutustunut sadutukseen alkaessaan hyödyntää sitä lasten kanssa toiminnassaan. Olimme perehtyneet sadutukseen ja harjoitelleet koulussamme sen käyttöä työvälineenä. Lisäksi hankimme riittävästi teoretietoa ennen kuin järjestimme lapsille sadutusta tutkimusvaiheessa. (Karlsson 2005, 9 – 11.)

Sadutusta voi hyödyntää lasten kanssa työskennellessä monin erilaisin variaatioin. Lapsia voi saduttaa yksin tai ryhmissä esimerkiksi erillisessä rauhallisessa huoneessa. Sadulle voi antaa aiheen valmiiksi, kuten opinnäytetyössämme käytimme aiheena metsäretkeä. Aiheen antamista valmiiksi lapsille voidaan hyödyntää juuri silloin kun halutaan tietää asetettuihin kysymyksiin lapsilta vastauksia. Lapsia näin metsäaiheen ympärillä saduttamalla toivoimme saavamme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Sadutuksessa voidaan käyttää apuna myös lasten tekemiä piirustuksia tai kuvia aiheen ympäriltä. Ryhmäsadutuksessa sovitaan etukäteen yhdessä millaisesta merkistä vaihtuu kertojan vuoro. Opinnäytetyömme ryhmäsadutuksessa sovimme, että jokainen saa kertoa yhden lauseen vuorollaan. (Karlsson 2005, 116 – 131.)

Lasten saduttaminen niin yksilö-kuin ryhmäsadutuksessa aloitetaan kehotuksella:

”Kerro satu juuri sellaisena kuin haluat. Minä kirjoitan sen muistiin sanasanalta, niin kuin sinä sen kerrot. Kun satu on valmis, minä luen sen sinulle, ja voit korjata sitä, mikäli haluat” (Kotka 2011, 15).

Sadutuksessa tarinan lisäksi ylös kirjataan tekijän nimi ja ikä. Lisäksi voidaan kirjata sadutus ajankohta ja paikka sekä saduttaja. Tässä tutkimuksessamme olemme kuitenkin lasten anonyymiyden ja eettisyyden takia joutuneet jättämään julkaisematta lasten nimet ja muuttamaan myös tarinoissa esiintyvien henkilöiden nimet.

5.1 Sadutus

Opinnäytetyöhömme sadutusmenetelmä sopi yhdeksi tiedonkeruumenetelmäksi loistavaksi juuri siksi, että näin me aikuisina pääsimme kohtaamaan aidosti lasten tunteita ja ajatuksia metsäretkien jälkeen kuunnellen heitä kiireettömästi. Sadutus oli meille myös menetelmänä ennestään tuttu. Tutkimustulosten kannalta on hyvää se, että aikuinen ei ota kantaa lapsen kertomukseen, eikä korjaile satua mieleisekseen. Näin esillä on pelkästään lapsen ääntä. Sadutuksen toteuttaminen on helppoa, koska sitä voi toteuttaa lasten kanssa ihan missä tahansa. Saduttajana voi toimia yhtä hyvin tuttu kuin vieraskin ihminen. Valmistuneista saduista näimme mitä lapsilla oli päällimmäisenä mielessä ja mikä heitä erityisesti kiinnosti metsässä. Näistä yhdessä tuotetuista saduista, maalauksista ja piirustuksista saimme hyvin vastauksia tutkimuskysymyksiimme. (Karlsson 2005, 44.)

Narvan Ristiveräjän päiväkodissa sadutusta menetelmänä oli käytetty jo aiemmin ja se oli lapsille entuudestaan tuttua yhteistä toimintaa. Pirkkalassa Kurikankulman päiväkodissa sadutusta ei käytetty aktiivisesti. Lapset, joiden kanssa sadutusta tutkimuksen aikana tehtiin, eivät olleet tehneet sitä aiemmin. Lapset olivat pääsääntöisesti innokkaasti sadutuksessa mukana, mutta varsinaiseen luontoympäristöön liittyvään aihesadutukseen Pirkkalassa ei tutkimuksen aikana päästy. Sadutuksen osalta on käytetty materiaalina vain Ristiveräjän päiväkodissa kerättyä materiaalia. Aihesadutus lasten kanssa onnistuu yleensä silloin, kun sadutus on menetelmänä ollut jo aiemmin käytössä, kuten tässä tutkimuksessa se oli ollut Ristiveräjässä. (Karlsson 2005, 47.)

5.2 Lasten osallisuus ja kokemukset näkyvänä saduissa

Järjestimme ryhmäsadutuksen Ristiveräjän päiväkodissa, johon osallistui neljä poikaa ja kolme tyttöä. Iältään lapset olivat 4-5 -vuotiaita. Aiheena ja sadun apuna käytettiin aikaisemmin metsäretken jälkeen yhdessä piirrettyä kuvaa. Periaatteena oli, että jokainen kertoo vuorollaan lauseen. Toisilta tuli enemmän tekstiä mutta jokainen osallistui omasta halustaan ja innostaan. Hiljainen poika kertoi ryhmässä innoissaan tarinaa, kun yksin hän ei tuottanut sitä ollenkaan. Sadutuksen on koettu auttavan ryhmäyhtymisessä. Tärkeää sadutukselle on myös se että, hiljaisimmatkin lapset saavat äänensä kuuluville sekä puheliaimmat oppivat jakamaan puheenvuoroa toisille ja kuuntelemaan. Tämä juuri tuli hyvin näkyväksi sadutushetkissä. Sadutus antoi mahdollisuuden jokaiselle tulla kuulluksi omasta näkökulmastaan ja kokemuksestaan leikistä. (Kotka 2011, 15.)

Ryhmäsatu

”Tässä oon mää. Noilla tyttöillä on karhu. Meilläkin on karhu kotona siis. Me vakoillaan karhuja. Että mulla tuli haava metsässä kun puu osui tohon. En mä tiedä. Että mä hoidin karhua kun Miika meni mun ohi oksa osu tohon. Että kun okta oli maatta ni mä kompattuun tiihen. Kun keppi oli maassa ni Jaakko ja Miika juoksi ohi ja mä menin niiden perässä ja laitoin multaa ja käpyjä naamaan että en nähnyt mitään. Ja nauroin kuin pikkuhauveli. Kun tytöt tahtoi karhun niin sitten ne laittoi portin kii niin sitten Eino ja Miika ei saanut karhua kii. Että tytöt, me nähtiin joku karhu ja sitten me hoidettiin sitä möykkyä, kun me luultiin että siinä sisällä oli karhu. Ja sitten pojat tuli meitä kiusaamaan ja sitten me etittiin toinen kivi. Ja sitten taas pojat tuli kiusaamaan. Ja sitten mä sanoin että tää on karhu” (Kolme tyttöä ja neljä poikaa 4-5-vuotiaita).

Edellä olevasta lasten ryhmäsadusta välittyy vahvasti esiin lasten kokemuksia jännittävästä karhuleikistä. Jokaisen yksilöllinen kokemus tulee kuulluksi ja näkyväksi. Lasten sadussa on myös yhtäläisyyksiä siihen, miten leikki näyttäytyi havainnoijalle metsässä. Lasten keksimä leikki vei koko joukkoa vahvasti mukanaan. Leikki oli mieleenpainuva. Se näkyi todella monen lapsen saduissa ja piirustuksissa. Leikki metsässä ei jättänyt ketään ryhmäläisistä ulkopuoliseksi, vaan joka ikinen toimi leikissä oman mielikuvituksen saattelemana. Leikkiin ja sadun tekemiseen osallistuminen ryhmänä, omien kykyjen ja haasteiden mukaan, kuvaavat hyvin käsitystä elämys- ja seikkailupedagogisesta oppimisesta, jota olemme avanneet aiemmin luvussa 3.

Yksilösatu

”Kun se karhu murisi, sen pesästä nousi lisää karhuja. Ja siellä oli karhun raapasu puussa. Me löydettiin sellainen puujuttu, jossa oli puita ympärillä. Siellä voi ottaa aurinkoa. Sitten ku siellä oli se karhun raapasu. Ni me pelättiin mennä sinne meidän päämajaan. Ei ole muuta” (Tyttö 5 vuotta).

Lasten edellä olevissa ryhmä- ja yksilösaduissa on havaittavissa monenlaisia omakoh-
taisia lasten kokemuksia metsäretkeltä. Lapset kuvasivat leikkiään saduissa jännittävänä
ja monenlaisia tunteita herättävänä. Ryhmäsadussa pääasiassa näkyy lasten kokemana
tunteena jännitys ja pelko karhuja kohtaan. Yksi lapsi nostaa sadussa esiin retkellä sat-
tuneen tapahtuman, jossa oksa raapaisi haavan kasvoihin. Kokemus on ollut tunteita
nostattava ja mieleenpainuva. Myös joku lapsista kertoo naurusta, jolloin kokemuksena
leikki ja retki ovat tuoneet myös ilon tunteita.

Edellä olevassa yksilösadussa lapsen kokemuksena näkyy pelko, kun mielikuvitus on
siivittänyt leikkiin murisevia karhuja. Lasten sadut kuvaavat myös upeasti sitä, miten
leikki on ollut leikkiessä ja sitä piirtäessä kokemuksena heidän kaikkien sen hetkinen
maailmansa. Lapset ovat olleet mukana hyvin vahvasti tunteillaan elämyksellisiä koke-
muksia tuottavassa leikissä metsäretkellä. (Jantunen 2007, 29.) Tässä kohtaa on hyvä
huomata, että lasten tunteiden havainnointi on osittain havainnoijan tekemiä johtopää-
töksiä toiminnan aikana syntyneistä lasten ilmeistä, eleistä ja esittämistä kokemuksista.

Toteuttaessamme Ristiveräjän päiväkodissa sadutusta isompien lasten kanssa, pieni
kolme -vuotias poika oli seurannut sivusta toimintaamme. Poika ei kyseisenä päivänä
kuulunut sadutukseen osallistujien joukkoon. Hän oli kuitenkin muuten osallisena tut-
kimuksessa havainnoitavien lasten joukossa pienempien lasten metsämyyttysten metsä-
retkillä. Toteutimme sadutusta lasten kanssa rauhallisessa huoneessa erillään muusta
toiminnasta, jossa jokainen lapsi sai vuorollaan käydä kertomassa oman tarinansa. Pieni
kolmevuotias poika oli sitten pyytänyt lupaa mielenkiintoiseen toimintaan osallistumi-
sesta toiselta työntekijältä. Annoimme pojalle mahdollisuuden tulla tarinoineen kuulluk-
si. Hän halusi innoissaan ja päättäväisesti kertoa tarinan metsästä.

Satu metsästä

”Että metsässä oli pelkkä ampiainen, joka pisti. Ja kiltti hiiri ja missä oli.
Ja jatkoi hiiren autoon ja myös pupu meni autoon. Sitten myös pupu kor-
jaa oman kynnen. Että joku pitää. Nallen pitää poistua omaan kotiin. Noin
kaikki oli siinä. Pupu korjasi sen näin, pup, pup, sit. Se korjasi sen autossa.
Autolla se hiiri menee” (Poika 3 vuotta).

Edelle olevassa tapahtumassa tulee hyvin esille lapsen mahdollisuudet vaikuttaa omaan toimintaan ja osallisuuden kokemuksiin. Se, että aikuiset päiväkodissa ovat aidosti läsnä lapsille ja kuulevat herkästi lasta mahdollistaa lapsien osalliseksi tulemisen päiväkodin toiminnoissa. Vaikka pojan sadutus kesti vain pienen hetken, kokemus oli varmasti sitäkin merkityksellisempi ja tärkeä hänelle itselleen. Poika kuunteli hyvin iloisena ja ylpeänä omaa tarinaansa. Näillä onnistumisen tunteilla on suuri merkitys lapsen itsetunnonkehityksessä. Lasten osallisuuden kokemukset toimintaa osallistumisesta yhdistyvät 3.3 luvussa avattuun teoriaan jota valtakunnallinen varhaiskasvatus suunnitelma pyrkii edistämään.

5.3 Piirustukset ja maalaukset

Hyödynsimme opinnäytetyössämme tiedonkeruumenetelminä myös piirtämistä ja maalaamista Mikä metsässä on parasta? aiheen ympärillä. Jotta saisimme työssämme mahdollisimman monen lapsen kokemuksen ja äänen kuuluville. Tärkeää huomiota havainnointitilanne vaati havainnoijalta samanaikaisesti kuuntelemisessa ja aidossa läsnäolossa, jotta pystymme samalla kirjaamaan ylös lasten tärkeitä ja arvokkaita kommentteja taiteilujen lomassa.

Kuvat ja maalaukset eivät välttämättä itsessään kerro katsojalle mitään selkeää tiettyä asiaa. Lasten keskinäiset keskustelut antoivat arvokasta tietoa upeista valmistuneista teoksista. Havainnoijan ei näin ollen tarvitse itse tehdä omanlaisia johtopäätöksiään valmistuneista töistä, jolloin ne voisivat vääristää luotettavuudeltaan tutkimustuloksia. Sadutusmenetelmän apuna voi käyttää lasten piirustuksia ja maalauksia. Toisille lapsille voi olla ominaisempaa tuoda omia kokemuksia esille piirtäen ja taiteillen kuin tarinaa kertoen. Näin vahvistimme mahdollisimman monen lapsen osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksia myös tutkimuksessamme. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 23–24.)

5.4 Lasten osallisuus näkyvänä piirustuksissa

Järjestimme lapsille mahdollisuuden piirtää kokemuksiaan metsästä yhdessä yhteiselle paperille liiduilla. Lapset osallistuivat innokkaana kuvaamaan omakohtaisia tunteita

ja kokemuksia paperille. Ryhmäpiirtämisessä tuli hyvin esille niin yksilökohtaiset kuin ryhmäkohtaiset kokemukset. Kaikki työhön osallistuneet piirsivät. Samalla kun lapset piirsivät yhdessä kuvaa, kirjasimme ylös lasten puhelua kuvan tapahtumista mitä kukin piti metsässä kivana ja tärkeänä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 23–24.)

Kuvan 1. kuvatuissa kommenteissa tulee esille mikä juuri lapsille on ollut tärkeää ja merkityksellistä metsäretkessä. Lapset ovat aidosti miettineet piirustusta tehdessä mikä omassa mielessä mietityttää ja tuovat omia tunteitaan ja ajatuksiaan esille. Jokainen lapsi pääsee ilmaisemaan itseään luovasti ja huomaamattaan piirustuksen kautta. Lasten osallisuus tulee näkyville piirustuksessa ja kommenteissa. Lasten keksimä karhuleikki vei koko ryhmän mukanaan elämykselliseen ja tunteikkaaseen metsäseikkailuun. Myös jokainen lapsi keskittyi innoissaan tehtävän tekemiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 20–24.)

KUVA 1. Ryhmäpiirustus metsämörri- retken jälkeen. (Piirtäjinä kolme neljä - viisi vuotiasta tyttöä ja kaksi viisi vuotiasta poikaa.)

”Haava tuli naamaan” (Poika 5 vuotta).

”Ikävää, poika surullinen koska tytöillä on karhu” (Poika 5 vuotta).

”Laiva leikki parasta” (Poika 5 vuotta).

”Karhun etsintä parasta, eväspuu ja eväsreput, taivas” (Poika 5 vuotta).

”Parasta syksyn kukka ja puun luona istuminen. Katsoa kukkaa. Karhu leikki” (Tyttö 4 vuotta).

Metsäretkellä syntynyt karhuleikki todellakin täytti usean piirtäjän mielen. Piirretyt kuvat purkavat hyvin lasten kokemat jännittävät ja voimakkaat tunteet näkyväksi ja samalla käyty keskustelu aiheen ympäriltä tuo ne aikuiselle kuulluksi. Näin lapselle tulee mahdollisuus tulla kohdatuksi turvallisessa ympäristössä tunteineen ja käsitellä niitä yhdessä aikuisen kanssa. Lasten innokkuudesta piirtämiseen ja tarinoiden kerrontaan voi päätellä luontoympäristön ruokkineen lasten mielikuvituksen valoilleen.

Luontoympäristönä on tarjonnut lapsille kokemuksellisen ja elämyksellisen seikkailun. Lasten värikäs ja rikas mielikuvitus tulee näkyväksi hienoissa piirustuksissa ja saduissa taiteellisen ilmaisun kautta. Nämä esille nousseet asiat ovat myös keskeisiä päiväko-deissa toteuttavan toiminnan lähtökohtia valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitel-massa, jonka tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 15.)

KUVA 2. Yksilöpiirustus metsämörri- retken jälkeen. ”Kiljuttiin koko ajan ja nähtiin karhu salamajassa” (Tyttö 5 vuotta).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteemme tässä tutkimuksessa oli tehdä lasten elämyksellisiä kokemuksia päivä-hoidossa näkyviksi ja kuuluviksi. Tarkkailimme myös lapsen osallisuuteen liittyviä asi-oita luontoympäristössä toimiessa. Seuraavaksi olemme vastanneet tutkimuskysymyk-siin tutkimuksen aineistosta nousevilla vastauksilla.

Millaisia elämyksellisiä kokemuksia lapset saavat luontoympäristössä? Aineistosta kävi ilmi, että lapset kokivat laajasti monenlaisia kokemuksia, elämyksiä ja tunteita toimin-nan aikana ja sen jälkeen. Osa luonnossa ja päiväkodissa tapahtuvista asioista oli uusia ja jännittäviäkin, osa taas tuttuja ja turvallisia, mutta silti mielihyvää herättäviä. Jo pel-kästään luonnon tarjoamat erilaiset maastot ja ympäristöt vaihtelevine säätiloineen ja vuodenaikoineen olivat lapsille elämyksellisiä. Lapset tarkkailivat aktiivisesti ympäris-töä ja huomasivat tarkasti pieniäkin yksityiskohtia. Uusiin paikkoihin meneminen oli jännittävää ja mieluista, ja esim. ruokailu metsässä ja nuotiolla istuminen tarjosi lapsille elämyksiä. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma painottaa luonnon hyödyntä-mistä oppimisympäristönä. Luonto mahdollistaa lapsen omakohtaisen oppimisen kaik-kien aistien, kokemusten ja tunteiden kautta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 25.)

Miten lapsen kokemus osallisuudesta näkyy toiminnassa? Lapset toteuttivat itse hienoja leikkejä metsässä oma-aloitteisesti yhdessä omassa yhteisössään eli päiväkotiryhmässä. He tutkivat luontoa ja esittivät kysymyksiä toisilleen ja aikuisille mieltä ihmetyttävissä asioissa. Lapset toimivat näin ollen myös aidossa dialogisessa vuorovaikutuksessa kas-vattajien kanssa. Yhteinen dialoginen kanssakäyminen toiminnassa on osallisuuden tär-keitä kulmakiviä (Hujala & Turja 2011, 43 - 48).

Lapset olivat aidosti innoissaan luontoon lähtiessä. He osallistuivat myös ohjattuun toi-mintaan mielellään ja kukaan ei jäänyt ulkopuoleiseksi. Lapset saivat mielipiteensä ja äänensä kuuluville omassa toiminnassaan metsässä. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2012) painotetaan lasten osallisuuden näkökulmaa arvolähtöpohjaisesti toiminnan suunnittelussa kuin toteutuksissa. Lisäksi se korostuu vahvasti myös varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärissä. Lasten kokonaisvaltainen kasvu, kehitys ja oppiminen tapahtuu-

kin päiväkodissa nimenomaan ryhmässä, osallisena omassa yhteisössään. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2012, 15.)

Miten lapset toimivat keskenään luontoympäristössä? Havaintojemme mukaan lapset toimivat metsässä yhteistyökykyisesti ja joustavasti. Kaikki lapset löysivät mieleistä tekemistä ja kun tilaa oli riittävästi, leikit eivät menneet tarkoituksettomasti päällekkäin. Välillä lapset olivat yhdessä isossa leikissä, välillä taas pienemmissä porukoissa. Eräällä metsäretkellä isommat autoivat omatoimisesti pienempää lasta, joka ei päässyt itse mäkeä ylös. Havaitsimme myös joitakin pieniä konflikteja, jotka liittyivät toisen leikin rikkomiseen vahingossa tai tahallaan, tai erimielisyyksiin leikissä.

Erimielisyyksien selvittäminen ja omien eriävien mielipiteiden ilmaiseminen ja toisten huomioon ottaminen nähdään myös toteutuvana osallisuuden kokemuksena. (Parikka - Nihti 2011, 38; Parkkinen & Keskinen 2005, 43 kirjassa Parikka - Nihti & Suomela 2014, 54.) Enemmän osan ajasta lapset kuitenkin toimivat hienosti ryhmässä. Lapset myös kuuntelivat aikuisia ja noudattivat annettuja ohjeita esim. turvallisuuteen liittyen. Aikuisten jatkuva kontrollin tarve, leikkeihin puuttuminen ja kieltojen asettaminen väheni selvästi.

Olemme pohtineet päiväkodissa toteutettavan elämys- ja seikkailupedagogisen toiminnan mahdollisuuksia ja uhkia sekä vahvuuksia ja heikkouksia. Mahdollisuuksia on useita. Lapsilla on yksilökohtaisesti mahdollisuus valita omien kykyjen ja haasteiden mukaista toimintaa, kehittyäkseen ja oppiakseen sitä kautta. Oppimisympäristönä toimii yleensä luonto ja se tarjoaa varmasti jokaiselle lapselle mahdollisuuden löytää omat mielenkiinnonkohteet leikkeihin ja tutkimiseen. Se tuo esille käsitystä lapsesta tutkivana oppijana. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma painottaa kasvattajaa toimissaan luomaan innostavan ja kannustavan ilmapiiriin lapsille toteuttaa tutkivaa ja kokemuksellista oppimista luontoympäristössä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 25.)

Uhkina elämys- ja seikkailupedagogiselle toiminnalle päiväkodissa olemme nähneet työntekijöiden sitoutuvuuden toimintaan ja sen arvoihin. Toiminta vaatii perehtyneisyyttä ja aitoa mielenkiintoa ja innostusta toteutuakseen. Luontoympäristönä asettavat myös omat haasteensa turvallisen toiminnan suunnittelulle. Aikuisen vastuulla on, että

lapset voivat liikkua omien taitojensa ja kykyjensä mukaan turvallisesti seikkailullisessa ympäristössä.

Vahvuuksia löytyi päiväkodissa toteutettavalle elämys ja seikkailupedagogiselle toiminnalle monia. Toiminta luontoympäristössä elämyksineen ja kokemuksineen tukee ja kehittää lapsen itsetuntoa. Lapsi oppii kohtaamaan ja käsittelemään turvallisessa ympäristössä yhdessä ryhmässä ja aikuisen kanssa monenlaisia tunteita. Toiminen ja kokeminen yhdessä ryhmän kanssa on elämyksellisen toiminnan lähtökohtia. Näin aratkin lapset huomioidaan tärkeinä ryhmän ja yhteisön jäseninä. Ryhmän jäsenyys vahvistaa osallisuuden kokemuksia lapsilla. Luonnossa oppiminen on helppoa monien aistien kautta kuten maistamalla, haistamalla, katsomalla ja kokeilemalla. Tämä lisää oppimisen tehokkuutta, kun mukana ovat omakohtaiset kokemukset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 20–25.)

Elämys- ja seikkailupedagogisen toiminnan heikkouksina näimme haasteet pukeutumisessa lasten kanssa luonnon ääriolosuhteissa. Esimerkiksi talviaikaan voi olla hyvinkin kovia pakkasia, jotka on syytä tarkoin huomioida mitä pienimpiä lapset ovat. Haasteina voidaan nähdä myös vanhempien näkökulmasta varhaiskasvatuksen sisällöllisten orientaatioiden toteutuminen, koska suurin osa ajasta toteutetaan ulkona ja luonnossa. Taitava aikuinen pystyy kyllä toiminnassaan suunnittelemaan niin, että kaikki orientaatiot toteutuvat myös luontoympäristössä. Liikkuminen ja toiminta luonnossa tukevat lapsen karkeamotoristen taitojen kehitystä, joka samalla kehittää muitakin oppimisvalmiuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 26 -30.)

MAHDOLLISUUDET	UHAT
Lapsilla on mahdollisuus valita sopivan haastavaa toimintaa.	Turvallisuus on otettava tarkkaan huomioon liikuttaessa rajaamattomalla alueella.
Jokainen löytää omia kiinnostuksen kohteita.	Työntekijöiden on oltava sitoutuneita toimintaan ja sen arvoihin.
VAHVUUDET	HEIKKOUEDET
Kehittää lapsen itsetuntoa.	Pukeutuminen äärimmäisiin olosuhteisiin saattaa olla haastavaa.
Tuo merkityksellisiä osallisuuden kokemuksia.	Vanhemmilla saattaa olla pelko, että lapsi jää jostain paitsi, kun suurin osa ajasta ollaan ulkona.
Luontokasvatus on helppoa kun voidaan oikeasti katsoa, koskettaa ja kokeilla.	
Luontoympäristö tukee lapsen kehitystä monipuolisesti kaikilla osa-alueilla.	

TAULUKKO 6. SWOT- analyysitaulukko elämys- ja seikkailupedagogisesta toiminnasta päiväkodissa.

Nykyisen yhteiskunnan kiire on tarttunut perheisiin ja heidän elintapoihin. Kaupungistuminen on vienyt lapsia yhä etäämmälle luonnosta. Luonto metsineen on käynyt useille lapsille vieraaksi ja ehkä omalla laillaan pelottavaksi. Suuri osa lapsen viettäjästä ajasta kuluu päiväkodissa ja sisällä. Lapset vapaa ajallaan yhä pienempinä viettävät kohtuutoman paljon aikaa sisällä ja sähköisten laitteiden pauloissa. Kasvattajina päiväkodeissa voisimme nähdä hyvänä mahdollisuutena elämys- ja seikkailupedagogisen toiminnan lisäämisen luontoympäristössä päiväkodissa. Seikkailullisen kasvatuksen on osoitettu kasvattavan ja kehittävän positiivisesti lapsen itsetuntoa. Lisäksi luontoympäristöllä on ollut positiivisia vaikutuksia terveyteen. Se että toisimme mahdollisuuden lapsen hyvään kasvuun ja kehitykseen jo varhaisessa vaiheessa päiväkodissa ennaltaehkäisisi myöhempää syrjäytymistä.

Lapset ovat usein helposti innostuvia ja hyvin houkuteltavissa uudenlaiseen toimintaan. Haasteellisenä voidaan nähdä muuttaa kasvattajan tapaa toimia elämys- ja seikkailupedagogisin menetelmin. Jokaisella kasvattajalla on omanlainen tapa toimia työssään.

Kaikille kasvattajille tämän tyyppisen toiminnan järjestäminen lapsille ei välttämättä tunnu helpolle. Myös kasvattajat tarvitsisivat enemmän innostusta tällaisen toiminnan järjestämiseen päiväkodissa esimerkiksi laadukkaiden koulutusten muodossa. Nykyisin on hyvin paljon tarjolla erilaisia koulutuksia elämys- ja seikkailupedagogisen toiminnan toteuttamisen muodoista päiväkodin kasvattajille.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on noussut esiin elämys- ja seikkailupedagogiikan hyvä hyödynnettävyys syrjäytyneiden nuorten ja lasten parissa toimiessa. Tutkimuksemme tulokset nostavat esiin lasten elämykselliset ja merkitykselliset kokemukset ja tunteet toiminnasta luontoympäristössä päiväkodissa. Näitä tuloksia pohtiessa voisi miettiä olisiko elämyksellisen ja seikkailullisen toiminnan lisääminen tarpeellista vielä useammissa päiväkodeissa. Tämä rikastuttaisi lasten kokemusmaailmaa antoisilla seikkailuilla, joissa jokaisella lapsella olisi tunne osallisuudesta omien taitojen ja haasteiden voittajana. Näin valtakunnallisen varhaiskasvatuksenkin tavoitteet ja päämäärät toteutuisivat lasten arjessa oppivina tutkijoina ja ihmettelijöinä omakohtaisine kokemuksineen ja tunteineen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2012, 25.)

7 POHDINTA

Kiireellinen aikuislähtöinen elämänrytmi aiheuttaa pahoinvointia lapsille. Päiväkodeissa voidaan vähentää oikeanlaisella toiminnan suunnittelulla pahoinvoinnin ja syrjäytymisen lisääntymistä lapsuudessa. Sillä suuri osa yhteiskuntamme lapsista viettää valtaosan lapsuudestaan päiväkodissa. Elämys- ja seikkailupedagogisella toiminnalla on ollut vahvaa positiivista näyttöä syrjäytyneiden lasten ja nuorten parissa. Niinpä sen hyödyntäminen myös päiväkodissa olisi hyödyllistä ennaltaehkäisevässä näkökulmassa lasten hyvinvoinnissa. Elämys- ja seikkailupedagogisella toiminnalla on katsottu olevan lapsen kokonaisvaltaisesti kehitykseen ja kasvuun tukevia puolia. (Valtionneuvoston periaatepäätös, Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta, 22 - 23.)

Pidämmekin lasten luontokokemusten näkyväksi tekemistä päiväkodissa tärkeänä ja ajankohtaisena aihevalintana. Kuten olemme jo aiemmin todenneet, teoria tietoutta löytyy aiheen ympäriltä niin suomeksi kuin englanniksi, mutta itse tutkimuksellista näyttöä ei liiemmin ole. Lasten kokemusten ja tunteiden esille tuominen elämys- ja seikkailupedagogisessa viitekehyksessä voi kuitenkin edesauttaa ja mahdollistaa ilmiön ympärillä syntyvää ja käytävää keskustelua. Lisäksi tämän tutkimuksen tulokset kulkevat rinnakkain Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden ja päämäärien kanssa.

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme pyrkineet toimimaan eettisesti ja uskottavasti oikein. Olemme keskittyneet tekemään tätä tutkimusta mahdollisimman tarkasti, vääristelemättä ja yksityiskohtaisesti kirjaamalla ja havainnollistamalla lasten kokemuksia ja tunteita luontoympäristössä. Olemme myös pyrkineet soveltamaan tutkimukseemme asianmukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Olemme viitanneet tarkasti myös käyttämiimme lähteisiin. Tutkimukseemme tarvittavat luvat olemme hankkineet asianmukaisesti. Olemme huolehtineet, että lasten anonymiys säilyy työn havainnointi- ja raportointivaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

Opinnäytetyömme luotettavuuden kannalta olemme pohtineet omaa puolueettomuusnäkökulmaamme. Eli miten meidän omat tulkinnat, asenteet ja tavoitteet ovat muovanneet havainnointia ja sitä kautta työhömme saatuja tuloksia. Tutkimustehtävää ja tutkimuskysymyksiä suunnitellessa meillä ei ollut ennakkokäsityksiä tulevista havainnoista

ja mahdollisista saaduista tuloksista. Lähdimme avoimin mielin lasten pariin keräämään havaintoja Mikä metsässä on lasten mielestä parasta? Näin meillä ei ollut etukäteen valmiina asenteita tai tavoitteita millaisia vastauksia juuri olisimme toivoneet tutkimuksella saavutettavaksi. Pikemminkin yllätyimme havaintojen monipuolisuudesta, koska lasten kokemusten ja tunteiden havainnointia on yleisesti pidetty vaikeana ja haasteellisenä. Tutkimuksessamme luotettavuutta lisää myös tarkka ja yksityiskohtainen raportointi työn kokonaiskulusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.)

Olemme tyytyväisiä tuottamaamme työhön, vaikka opiskeluun liittyvistä kiireistä ja muista syistä johtuen tämän työn tekeminen on vienyt kauan aikaa. Kuitenkin työ eteni suunnitellussa aikataulussa. Valtavan alkuinnostuksen jälkeen seurasi seesteisempi vaihe, jolloin työ eteni hitaammin. Kun prosessi on ollut avoimena pitkän aikaa, on se antanut meille aikaa jäsentää ja hahmottaa työtä moneen kertaan mielellämme. Koemme, että oli hyvä antaa työn muhia ja jäsentyä, sillä kirjoitusvaiheessa työn sisältö oli jo ennalta valmiina ajatuksissa.

Kirjoitusprosessia ja ylipäättään opinnäytetyöntekoa on tukenut opinnäytetyön ohjaus, joka on avannut erilaisia näkökulmia oman työn tarkasteluun ja selkeyttänyt entisestään työn jäsentämistä. Kirjoitusvaiheen rikkaus on ollut myös se, että työntekijöitä on ollut kaksi. Työn ja ajatusten jakaminen reflektoiden parin kanssa auttoivat urakasta selviytymisestä, kannatteli jaksamaan ja viemään työ loppuun sovitussa aikataulussa. Kirjoitusprosessissa on hyvä, että työtä on tarkastelemassa kaksi työntekijää. Mahdolliset virheet havaitaan paremmin, kun molemmat näkevät työn omalla tavallaan erilaisesta näkökulmasta. Se lisää myös työn luotettavuutta.

Opinnäytetyöhön käytettävä aika on kuitenkin rajallinen, joten johonkin kohden on osattava vetää raja ja annettava arvoa aikaan saadulle työlle. Kirjallisessa raportoinnissa olisi varmasti loputtomasti korjattavaa ja parannettavaa. Työn tekeminen on herättänyt itsessämme uudenlaisen ajattelutavan lasten parissa työskentelylle. Luontoympäristössä toimiva elämyksellinen ja seikkailullinen työote päivähoidossa on vienyt meidät mukanaan. Itsessämme työn tekeminen on herättänyt halun saada lisää koulutusta ja tietoutta elämys- ja seikkailupedagogisesta toiminnasta ja sen hyödynnettävyydestä tulevaisuudessa.

8 LÄHTEET

Alila, K. & Parrila, S. (toim.) 2011. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Lasten itsetunnon vahvistaminen päivähoidon arjessa. Oulu: Koivisto, P. 53-54

Hujala, E. Turja, L. (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Varhaispedagogiikan lähtökohdat. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. 2. Painos. Juva: PS-kustannus.

Jantunen, T. 2007. Satu kasvattaa. Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu. Juva: PS-kustannus.

Karlsson, L. 2005. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. 2. Korjattu ja täydennetty painos. Keuruu: PS-kustannus.

Kokljuschkin, M. 1999. Seikkailuun. Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kotka, R. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Juva: PS-kustannus.15.

Lastensuojelun käsikirja. Luettu 10.4.2013.

www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus

Latomaa, T. & Karppinen, S.J.A. (toim.) 2010. Seikkaillen elämyksiä II. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lehtonen, T. (toim.) 1998. Elämän seikkailu. Näkökulmia elämyksellisen ja kokemuksellisen oppimisen kysymyksiin Suomessa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisentutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nikkinen, I. 2000. Metsämörri. Ohjaajan käsikirja. Suomen Latu. Nurmijärvi: Rakennusalan Kustantajat RAK.

Parikka – Nihti, M & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Juva: PS-kustannus.54.

Pirkkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Luettu 7.5.2014. www.pirkkala.fi/sivistys_ja_vapaa-aika/varhaiskasvatus/toimintaamme-ohjaa/

Räty, K. 2011. Elämyspedagoginen ohjaaminen. Ajatuksia kokemuksellisesta oppimisesta. Rovaniemi: Outward Bound Finland.

Telemäki, M. & Bowles, S. 2001. Seikkailukasvatuksen teoria ja käytäntö. Osa 1. Oulu: Oulun yliopiston Kajaanin opettajainkoulutusyksikön julkaisuja.

Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. Luonto tutuksi. Jyväskylä: Kustantajat Sarmala Oy. Suomen Luonnonsuojeluliitto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtionneuvoston periaatepäättös. Terveys 2015 –kansanterveysohjelmasta. Luettu 15.5.2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2001:4 www.stm.fi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2012. Stakes. Oppaita 56. 6.painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Veevers, N. & Allison, P. 2011. Kurt Hahn. Inspirational, Visionary, Outdoor and Experiential Educator. Rotterdam: Sense Publishers.

Vesilahden kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2009 – 2013. Luettu 10.4.2013. <http://www.vesilahti.fi/@Bin/73610/Vesilahdenvarhaiskasvatussuunnitelma2009-2013.pdf>

Virtanen, V-M. 2011. Korkeita vuoria ja suuria kokemuksia. Seikkailutoimintaa perhe- ja ryhmäkuntoutuksessa. Helsinki: Painotalo Miktor.

9 LIITTEET

Liite 1. Lupakirje vanhemmille

Hyvät vanhemmat!

Opiskelemme sosiaaliajaa Tampereen ammattikorkeakoulussa suuntautuen varhaiskasvatukseen ja lastensuojeluun. Opintoihimme liittyen teemme opinnäytetyötä lasten kokemuksista elämyspedagogiikkaan ja luontoympäristöön liittyen varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimme lasten kokemuksia ja mielipiteitä havainnoimalla lapsia luontoympäristössä, saduttamalla ja piirustustehtävin. Saatamme käyttää havainnoinnissa apuna myös videokuvaa. Kuvaa ei tulla näyttämään missään ja sitä käytetään vain opinnäytetyömme materiaalin keruuta varten. Kaikkea havainnoimaamme tietoa käytetään luotamuksellisesti ja vain tähän työhön. Valmiissa työssä lasten tuottamaa tietoa ei yksilöidä, vaan sitä käsitellään teemoittain, eikä yksittäinen lapsi ole tunnistettavissa valmiissa opinnäytetyössä.

Toivon, että palautatte lupalapun päiväkotiin mahdollisimman pian, viimeistään 15.2.2013.

Mikäli haluatte kysyä jotakin tutkimukseen liittyvistä asioista, voitte olla yhteydessä sähköpostitse.

laura.karjalainen@soc.tamk.fi (Pirkkala)

laura.huikuri@soc.tamk.fi (Narva)

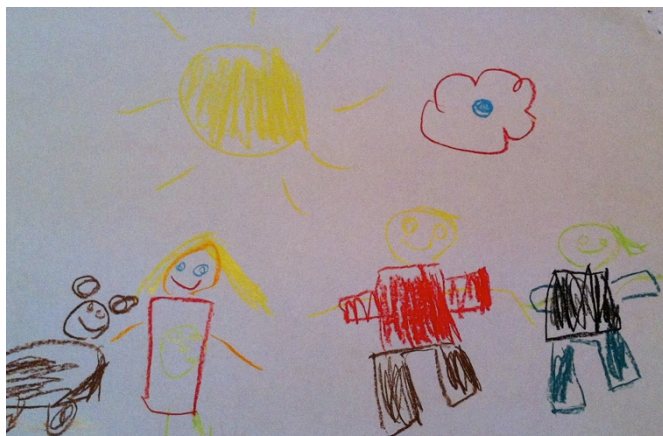
Kiitos!

Ympyröi oikea vaihtoehto

Lastani _____ SAA/EI SAA havainnoida opinnäytetyötä varten.

Huoltajan allekirjoitus

Liite 2. Lasten piirustuksia ja satuja

PIIRUSTUS 1. metsämörri- retken jälkeen. ”Me juostiin karhua pakoon ja kiljuttiin ja salama raapaisi puuta” (Tyttö 5 vuotta).

TEEMA- SADUTUS 1. omasta metsämörri- retken piirustuksesta.

”Että me leikittiin jotain prinsessaa. Ja me nähtiin, että karhu oli raapaissut puuta. Ja sitten me juotiin pakoon. Ja sitten pojat tuli auttamaan ja sitten pojat hyökkäsi kimppuun. Ja sitten ei nähty karhua. Ja sitten kysyttiin Tiialta karhua. Ja sitten Maiju sanoi, jonkun möykyn päällä nukkuu karhu. Ei ole sitten mitään muuta” (Tyttö 5 vuotta). (nimet eettisyyden ja lasten anonymiteetin takia muutettu.)

TEEMA- SADUTUS 2. omasta metsämörri- retken piirustuksesta.

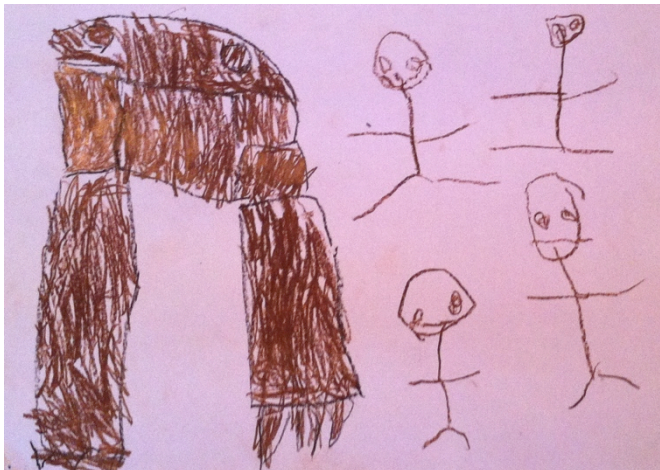
”Kun se karhu murisi, sen pesästä nousi lisää karhuja. Ja siellä oli karhun raapasu puussa. Me löydettiin sellainen puujuttu, jossa oli puita ympärillä. Siellä voi ottaa aurinkoa. Sitten ku siellä oli se karhun raapasu. Ni me pelättiin mennä sinne meidän päämajaan. Ei ole muuta” (Tyttö 5 vuotta).

PIIRUSTUS 2. metsämörri- retken jälkeen. ”Katsella taivasta mörrin kanssa. Parasta on katsoa kun sataa lunta” (Tyttö 4 vuotta).

TEEMA- SADUTUS 3. omasta metsämörri- retken piirustuksesta.

”Siinä tapahtuu semmoista, että siinä sataa lunta ja katsotaan taivaalle. Noiko paljon sä kirjoitat. Katsoa kuin sataa. Oli kivaa kattoo kun satoi vettä. Koska vettähän tulee lumesta” (Tyttö 4 vuotta).

PIIRUSTUS 3. metsämörri- retken jälkeen. ”Kattella kalhua” (Poika 4 vuotta).

TEEMA- SADUTUS 4. omasta metsämörri- retken piirustuksesta.

”Totta on Miika ja mää, Reetta ja Maiju. No kalhu tuli. Mä näin kalhun. Yhen puun takana. Pikku kalhu pääti kiipeen puuhun” (Poika 4 vuotta). (nimet eettisyyden ja lasten anonymiteetin takia muutettu.)

PIIRUSTUS 4. metsämörri- retken jälkeen. ”Leikittiin että siellä oli muka karhu. ja hauskaa oli vielä kun tehtiin kuva vaikka siellä ei ollut karhua” (Poika 5 vuotta).

TEEMA- SADUTUS 5. omasta metsämörri- retken piirustuksesta.

”Tässä on karhu. Tässä on karhun puu edessä että lapset ei nää. Että täältä tuli yksi metsästämään karhua. Mutta karhu iski sitä moniin paikkoihin. Ja sitten se karhu otti sen sydämen pois ja se heitti sen tänne. Mutta mä tein sen tähän. Ja sitten täällä on ruohoa. Täältä yritti tulla kuumaa laavaa, mutta vesi esti sen. Ja sitten tämä karhu on arvokas, että, jos se kuolee niin, sitten koko maailma menee pois. Ja sitten on koko ajan aamu ja se ei pääse nukkumaan ja sitten väsyttää. Nallella on iso pää ja iso maha ja käpälät. On valmis” (Poika 5 vuotta).

PIIRUSTUS 5. metsämörri- retken jälkeen. ”Et kun karhu oli. Sitten sinne ei tullutkaan sateenkaarta. Pakukaasua ja mä vangitsin se molemmat” (Poika 4 vuotta).

TEEMA- SADUTUS 6.omasta metsämörri- retken piirustuksesta.

”Täällä on taivas. Tämä on vähän sotkuinen taivas. Tässä on karhun pentu ja tässä on iso karhu. Tässä on sellainen pakukaasu. Täällä on sitä mustaa ainetta. Jota tulee siitä pakukaasusta. Täällä on yhteiskupla. Ei ole mitään enää” (Poika 4 vuotta).

PIIRUSTUS 6. metsämörri- retken jälkeen. ”Kun mä luulin että karhu voi tulla”(Poika 5 vuotta).